

Indisch- of Nederlands- Nederlands?

Een onderzoek naar *Indische fouten* van A. De Geus uit 1922

Bo Grisel

27 juni 2018

Scriptie bachelor Taalwetenschap, Radboud Universiteit

Begeleider: Marten van de Meulen

Tweede lezer: Helen de Hoop

Inhoud

Voorwoord	iv
Samenvatting	1
1. Inleiding	2
2 Achtergrond.....	2
2.3 Het Nederlandse (taal)onderwijs omstreeks 1920	5
3 Methode.....	7
3.1 Onderzoeksopzet	7
3.2 Materiaal.....	8
3.3 Methoden.....	8
4 Resultaten.	10
4.1 Wat is het doel en de doelgroep?.....	10
4.2 Hoe wordt er gesproken over de verschillende taalvariëteiten?	11
4.3 In welke mate worden er voorbeelden gebruikt die aansluiten bij de belevingswereld van de lezer?	12
4.3.1 Plaatsnamen.....	12
4.3.2 Eigennamen	13
4.3.3 Zelfstandig naamwoorden	13
4.3.4 Andere woordtypes.....	14
4.4 Welke stof wordt er in de boeken behandeld?.....	14
4.4.1 Schematisch overzicht van de behandelde stof	14
4.4.2 Onvoltooid verleden tijd.....	16
4.4.3 Zinsbouw	17
4.4.4 Voornaamwoordelijk bijwoorden zoals waarmee en waarover.....	18
4.4.5 Het gebruik van voorzetsels	18
4.4.6 Exclusief in <i>Indische fouten</i> of <i>Onze stijlfouten</i>	18
5 Discussie.....	20
5.1 Doel en doelgroep	20
5.2 Verschillende taalvariëteiten	20
5.3 Voorbeelden	21
5.4 Behandelde stof	21
6 Conclusie	22
Literatuurlijst	24

Voorwoord

Voor u ligt mijn scriptie *Indisch- of Nederlands-Nederlands?*, de afsluiting van mijn bachelor Taalwetenschap. Ik heb ontzettend veel geleerd tijdens het schrijven van mijn scriptie, zowel op taalwetenschappelijk, als persoonlijk vlak. Ik zal niet ontkennen dat bereiken van dit eindpunt de nodige voeten in de aarde heeft gehad. Daarom wil ik een paar mensen bedanken. Op de eerste plaats mijn begeleider Marten van der Meulen, die altijd klaar stond voor advies of een praatje. Tussen het begin van mijn stage tot het einde van mijn scriptie zit bijna een jaar en ik wil Marten bedanken voor alle begeleiding in dat jaar. Ik denk oprecht dat deze begeleiding en samenwerking mijn studie nog leuker en interessanter heeft gemaakt.

Verder wil ik iedereen van de buitenschoolse begeleiding, mijn vrienden, ouders en in het bijzonder Joy en Thijs bedanken voor hun hulp en steun, niet alleen tijdens mijn scriptie, maar tijdens mijn hele bachelor. Als allerlaatste nog een heel groot bedankje voor Anika, die mij geholpen heeft mijn scriptie er extra verzorgd te laten uitzien.

Samenvatting

Dit onderzoek draagt bij aan onderzoek naar taaladvies en taalonderwijs. In het bijzonder naar taaladvies en taalonderwijs in Nederlands-Indië. Groenboer (1997) deed al onderzoek naar de positie van het Nederlands in Nederlands-Indië, naar de taalpolitiek en het onderwijs daar maar onderzoek naar de inhoud van het taalonderwijs ontbreekt. Dit onderzoek brengt daar verandering in door antwoord te geven op de vraag: *In hoeverre is het boek Indische fouten van A. De Geus (1922) specifiek bedoeld voor Nederlands-Indië?*

Om tot een antwoord op deze vraag te komen is het boek *Indische fouten* vergeleken met *Onze stijlfouten* (Wildschut, 1936), dit is een vergelijkbaar dat bedoeld is voor Nederland. In het kwalitatieve onderzoek zijn beide boeken vergeleken op vier punten, namelijk doel en doelgroep, houding ten opzichte van taalvariëteiten, het gebruik van voorbeelden die aansluiten bij de belevingswereld van de lezers, en de inhoud. Om de punten doel en doelgroep, taalvariëteiten en inhoud te kunnen onderzoeken is de inhoud van beide boeken grondig bestudeerd. Om het gebruik van voorbeelden in kaart te brengen is een corpusonderzoek uitgevoerd, waarbij gekeken is naar of de gebruikte voorbeelden meer georiënteerd zijn op Nederland of Nederlands-Indië, of dat er geen speciale oriëntatie is. Om hierachter te komen is tevens gekeken naar welk type woord deze oriëntatie veroorzaakt, plaatsnamen, zelfstandig naamwoorden, eigennamen of andere soorten woorden.

Uiteindelijk is met behulp van deze deelonderzoeken de conclusie getrokken dat *Indische fouten* inderdaad in grote mate specifiek bedoeld is voor Nederlands-Indië. De resultaten van dit onderzoek kunnen in de toekomst meer duidelijkheid geven over taaladvies meer duidelijkheid geven over het taaladvies in Nederlands-Indië en een bijdrage leveren aan meer algemeen onderzoek naar de relatie tussen taaladvies en taalgebruik.

1. Inleiding

Tegen het einde van de Nederlandse overheersing van Indië (het huidige Indonesië) in 1942 beheersten naar schatting 860.000 van de 70 miljoen Indiërs het Nederlands actief. Nog eens 400.000 mensen beheersten de taal passief (Groeneboer, 1997, p. 75). De meeste inheemse bewoners leerden op school namelijk geen Nederlands. Het onderwijs in het Nederlands was (bijna) alleen bestemd voor de Europese bewoners en inheemse elite. Om deze leerlingen te helpen bij het leren van de taal zijn verschillende (taaladvies)boeken uitgebracht. Voorbeelden hiervan zijn *Indische fouten* van De Geus uit 1922 of *Viertalig aanvullend hulpwoordenboek voor Groot-Nederland* van Prick van Wely uit 1910 maar, ook een speciaal voor Nederlands-Indië herschreven versie van het leesboekje *Ot en Sien* (Groeneboer, 1997, p. 78)

Er is echter nog geen onderzoek gedaan naar de inhoud van deze boeken. Is het lesmateriaal eigenlijk speciaal toegespitst op Nederlands-Indië? Vanuit een historisch perspectief is wel onderzoek gedaan naar de taalpolitiek die de Nederlandse overheid gevoerd heeft in haar koloniën. Het taalbeleid in Suriname is bijvoorbeeld onderzocht door Hein Eersel (1997). Ook de taalpolitieke situatie in Nederlands-Indië is onderzocht, door Kees Groeneboer (1997). Hij heeft hierbij aandacht besteed aan de visie van de Nederlandse overheid en het schoolsysteem. Zeker de Nederlandse visie kan invloed gehad hebben op de inhoud van de taalboeken. Naar deze inhoud heeft Groeneboer echter geen onderzoek gedaan.

Onderzoek naar de inhoud van het taalonderwijs kan meer inzicht geven in het Indisch-Nederlands als taalvariëteit. Deze informatie kan onder andere gebruikt worden om te onderzoeken in welke mate het Indisch-Nederlands van invloed is geweest op het huidige Nederlands. Indisch Nederlands op zich als aparte variëteit heeft volgens De Vries (2005, p. 76) niet per se een toekomst. Echter zegt Van der Sijs in hetzelfde werk ook het volgende: ‘Etnische variëteiten kunnen [...] invloed hebben op de volkstaal of het Standaardnederlands, ...’ (Van der Sijs, 2005). Ook in ander werk geeft Van de Sijs aan dat er duidelijk vermoedens bestaan dat het Indisch-Nederlands invloed heeft gehad op het Nederlands-Nederlands (Van der Sijs, 2013).

Wanneer er meer duidelijk wordt over de inhoud van Indische taalboeken, kunnen deze gegevens ook worden ingezet voor onderzoek naar de invloed van taaladvies op taalgebruik. Heeft dit taaladvies bijvoorbeeld invloed gehad op het Indisch-Nederlands? De afgelopen jaren is de aandacht voor de invloed van taaladvies op taalgebruik sterk toegenomen. In hoeverre heeft het taaladvies ook echt het gewenste effect op het taalgebruik van de sprekers? En komen de fouten die in taaladviesgidsen besproken worden bijvoorbeeld wel echt voor in de taal? Het verband tussen taaladvies en taalgebruik is voor het Engels bijvoorbeeld onderzocht door Albakry (2007). Voor het Frans doen bijvoorbeeld Poplack en Dion (2009) dit. Ook voor het Indisch-Nederlands kan gezocht worden naar een antwoord op dit soort vragen.

In dit onderzoek zal een begin gemaakt worden met het in kaart brengen van taaladvies in Nederlands-Indië. De eerste stap die gezet moet worden om meer inzicht te krijgen in taaladvies voor Indisch-Nederlands is bekijken of het taaladvies eigenlijk wel uniek is voor Indisch Nederlands. Zijn deze adviesgidsen wel specifiek gericht op Indisch-Nederlands of verschillen zij niet van boeken die gericht zijn op Nederlands-Nederlands? De focus van deze scriptie ligt op het werk *Indische fouten* van A. de Geus uit 1922. En daarmee luidt de hoofdvraag: *In hoeverre is het boek Indische fouten van A. De Geus (1922) specifiek bedoeld voor Nederlands-Indië?*

De vraag zal beantwoord worden door *Indische fouten* op verschillende punten te vergelijken met een vergelijkbaar boek dat specifiek bedoeld is voor Nederland. In het vervolg van dit onderzoek worden allereerst de achtergronden toegelicht, vervolgens zullen de methode en resultaten volgen. Op basis van de discussie kom ik uiteindelijk tot de conclusie dat op basis van de verschillende punten kan worden gesteld dat Indische fouten inderdaad in grote mate specifiek is voor Nederlands-Indië.

2 Achtergrond

Om het werk van De Geus (1922) goed te kunnen bestuderen is het van belang om het boek ook in een bredere maatschappelijke en historische context te kunnen zien. Daarom is het noodzakelijk dat voor aanvang van de analyse deze context in kaart wordt gebracht. Hierbij zijn drie zaken van belang: ten eerste de gezamenlijke (koloniale) geschiedenis van Nederland en Nederlands-Indië, ten tweede de

taalpolitiek en positie van het Nederlands in Nederlands-Indië en als laatste een het Nederlandse (taal)onderwijs omstreeks 1920.¹

2.1 De gedeelde koloniale geschiedenis van Nederland en Nederlands-Indië

'In 1595 the first Dutch expedition set sail for the east Indies. Four ships with 249 men and 64 cannon set out under Cornelis de Houtman ...' (Ricklefs, 2008, p. 29) Deze gebeurtenis was het startsein voor bijna 400 jaar gezamenlijke geschiedenis van Nederland en het huidige Indonesië. Deze eerste vaart was de start van een periode die bekendstaat als *de wilde vaart* (Ricklefs, 2008, p. 29). Verschillende Nederlandse schippers begonnen richting de Oost te varen in de hoop rijk te worden van de specerijenhandel. Dit zorgde voor veel chaos die in maart 1602 leidde tot de oprichting van de Verenigde Oost-Indische Compagnie (VOC) (Ricklefs, 2008).

Met het oprichten van de VOC werd de vaart naar Indië gestructureerd. In de daaropvolgende jaren breidde de handel zich uit. De Nederlandse handelaren werden al vanaf het begin van hun aanwezigheid door de lokale heersers betrokken bij de politiek en doordat de politieke verhoudingen in Indië aan veel verandering onderhevig waren, ontwikkelde de VOC zich al snel tot een politieke macht in de regio (Van Goor, 1987). Zeker op Java werd de Nederlandse bemoeienis steeds groter en al in 1619 vestigde zich hier het hoofdkantoor van de VOC (Houben, 1996, p. 6). Vanuit Java werd een politiek en economisch netwerk opgebouwd dat zich uiteindelijk uitstrekte over de hele archipel (Van Goor, 1987). In de loop van de jaren bereidde de macht van de VOC in Indië zich verder uit.

Tot 1800 had de VOC, en dus niet de Nederlandse overheid, de leiding in Nederlands-Indië. In 1795 zorgden verschillende problemen bij de VOC (zoals teruglopende winsten en grote kosten) ervoor dat besloten werd de VOC op te heffen (Gaastra, 2009, p. 179). Hierdoor nam de staat in 1800 alle bezittingen van de VOC over en kwam dus ook Indië onder Nederlands bestuur te staan (Houben, 1996, p. 10). Hoewel dit niet direct gevolgen had, leidde dit op termijn wel tot veranderingen. Houben schrijft hierover: 'Indië werd meer dan in de zeventiende en achttiende eeuw een echte kolonie, die bestuurd werd vanuit het moederland uitgezonden ambtenaren.' (Houben, 1996, p. 11).

In de negentiende eeuw voerde Nederland in Indië een imperialistische politiek. Imperialisme was in die tijd een wereldwijd verschijnsel, maar Houben definieert imperialisme met betrekking tot Nederland in zijn boek als volgt: 'het tijdperk waarin Nederland, vanuit een beperkt aantal overheerste gebieden, zijn heerschappij over de volken van de gehele Indonesische archipel heeft gevestigd en verder bestendigd.' (Houben, 1996, p. 37). De Nederlandse overheid twijfelde echter lang of zij het imperialisme in Nederlands-Indië tot uitvoering zou brengen. Tot het einde van de negentiende eeuw twijfelde Nederland namelijk tussen het imperialisme en een politiek van onthouding. Deze politiek richtte zich vooral op de (economische) exploitatie van Java en minder op heerschappij over de hele archipel, waar het bij imperialisme wel om ging. Vanaf het einde van de negentiende eeuw begon Nederland toch definitief met het actief voeren van een imperialistisch beleid. Rond 1910 had de Nederlandse overheid haar gezag uitgebreid tot de hele archipel die nu Indonesië is (Houben, 1996, p. 37).

In het begin van de twintigste eeuw veranderde het politieke klimaat in Europa. De overheid bood in Nederland niet langer uitsluitend veiligheid maar werd een meer maatschappelijk actieve en sociale overheid (Houben, 1996, p. 59). Dit had ook invloed op de Nederlandse politiek in Indië. Op 17 september 1901 zei koningin Wilhelmina, tijdens de troonrede, over de kolonie 'dat Nederland tegenover de bevolking dezer gewesten een zedelijke roeping heeft te vervullen.' (Redactie troonredes.nl, 1901) Met andere woorden, Indië moest niet langer gezien worden als enkel een wingewest (Houben, 1996, p. 59). De troonrede van koningin Wilhelmina was de aankondiging van wat bekend zou worden onder de naam *Ethische Politiek* (Van Goor, 1987; Houben, 1996). Deze politiek kwam voort uit een idee van de Nederlandse politicus Abraham Kuyper. Hij was van mening dat het Nederland niet alleen moest gaan om een financieel gewin, maar dat het ook verplicht was het land dat hij overheerste, als een soort voogd, zedelijk op te voeden. Het was tevens de bedoeling dat Nederlands-Indië hierdoor in de toekomst een zelfstandigere positie kon in nemen (Houben, 1996). De Ethische Politiek vertaalde zich in drie pijlers, namelijk irrigatie, emigratie, educatie. Hierdoor werd de overheidsbemoeienis in Indië sterk vergroot (Van Goor, 1987, p. 28-29).

¹ Ik had ook graag een paragraaf gewijd aan de auteur A. De Geus. Er is echter geen bibliografische informatie over hem beschikbaar, waardoor dit niet mogelijk is.

Door grote bevolkingsgroei ontstonden op Java inmiddels allerlei problemen, waaronder honger. Om deze honger te verminderen, moest de landbouw worden verbeterd, en dit werd geprobeerd door het aanleggen van grote irrigatienetwerken. Daarnaast werd ook de tweede pijler, emigratie, ingezet om de problemen op Java op te lossen. Javanen werden namelijk actief opgeroepen te migreren naar andere delen van Indië (Van Goor, 1987, p. 31). Voor het realiseren van de derde pijler, educatie, werd het onderwijs in Indië uitgebreid. Het werd nu voor veel meer inheemse kinderen mogelijk om een vorm van onderwijs te volgen. In dorpen werden zogenaamde desso scholen gesticht die kinderen drie jaar onderwijs gaven in de lokale taal. Ook voor de grote middenklasse werd een schooltype opgericht, de Hollands-Indische school die deels in het Nederlands was (Van Goor, 1987, p. 33). Rond 1920 was het schoolsysteem in Indië voltooid en ‘was een net van onderwijsvoorzieningen gecreëerd, dat in principe de weg van de desso school tot een universitaire opleiding mogelijk maakte.’ (Van Goor, 1987, p. 33) Het was ten tijde van deze onderwijshervormingen dat De Geus in 1922 zijn boek *Indische fouten* uitgaf.

In het begin van de twintigste eeuw groeide ook het nationalisme in Nederlands-Indië. In 1939 brak de Tweede Wereldoorlog uit en op 8 maart 1942 werd Nederlands-Indië, na een korte strijd, door Japan bezet (Houben, 1996, p. 125). De Japanse bezetter voerde een pro-Indonesische politiek, die het nationalisme in Nederlands-Indië verder aanwakkerde (Ricklefs, 2008). Op 17 augustus 1945, twee dagen na de Japanse capitulatie, riep de latere leider van Indonesië Soekarno de onafhankelijkheid uit (Houben, 1996, p. 135). Deze werd echter niet erkend door de Nederlandse overheid. Wat volgde, was een periode waarin de Nederlandse overheid probeerde de macht in Indië te heroveren en de rust te herstellen. Dit gebeurde onder andere door het uitvoeren van de politionele acties. Aan deze (gewelddadige) acties kwamen eind 1948, onder druk van de Verenigde Naties, een einde. Op 27 december 1949 werd Indonesië officieel onafhankelijk (Ricklefs, 2008).

2.2 De positie van het Nederlands in Nederlands-Indië

In 1674 beklagde de gouverneur-generaal van Nederlands-Indië Joan Maetsuyker zich in een brief aan De Heren Zeventien, het bestuur van de VOC, over de status van het Nederlands in Batavia, de hoofdstad van de kolonie:

Het voortsetten van de Nederlantse tale [...] hebben wy doorgaens behertigt, als wetende, hoeveel de vastigheyt van den staat daaraan gelegen zy, dogh tot noogh toe, soo het schynt, alles te vergeefs, alsoo de Portugese tale daartegen aangroeyt ende genougsaamde overhandt behout, meest door een dwaasheyt van onse eijgen Nederlanders, die het voor soo groote eere houden een vremde taal te connen spreken, hoe vuyl en corrupt die oock zy, dat geen interest van staat noogh eere van onse natie daartegen in consideratie connen comen. (Brief aan Heren Zeventien 17-11-1674, in: De Jonge 1862, VI:125-6, geciteerd in Groeneboer, 1997, p. 55)

Maetsuyker schreef in zijn brief dat het Nederlands steeds meer verdrukt werd door (slecht) Portugees, aangezien de Nederlanders er zoveel eer uit haalden om een andere taal te kunnen spreken. Maetsuyker stelde dat dit ongunstig was omdat het Nederlands belangrijk was voor de kolonie. Ook pleitte hij in diezelfde brief voor het invoeren van het Nederlands als algemene taal in de kolonie, om zo de positie van Nederland te versterken. Hoewel deze mening in die tijd vaker werd gegeven (Groeneboer, 1997, p. 56), werd hij op geen enkele manier tot uitvoering gebracht.

Tijdens de VOC-tijd (1602-1800 (Van Goor, 1987)) was er in Nederlands-Indië namelijk nauwelijks onderwijs in het Nederlands. Het onderwijs dat er wel was, moest vooral zorgen dat Nederlanders in Indië hun Nederlandse cultuur niet zouden kwijtraken (Groeneboer, 1997). Dit was geheel in lijn met de taal-ideologie die in deze tijd heerste in Europa. Voor de Verlichting heerste in Europa namelijk het idee dat taaluniformiteit geen vereiste was voor een goedlopende staat (Kirkpatrick & Liddicoat, 2017). Pas na 1816 werd een begin gemaakt met het invoeren van Nederlandstalig onderwijs (Groeneboer, 1997, p. 57). Hierbij volgde de Nederlandse overheid gedeeltelijk de nieuwe ‘one nation-one language ideology’ (Kirkpatrick & Liddicoat, 2017, p. 157), die na de Verlichting opkwam en waarbinnen veel waarde werd gehecht aan taaluniformiteit binnen een land (Kirkpatrick & Liddicoat, 2017, p. 157). Nederland volgde deze ideologie echter niet geheel en stelde het onderwijs in eerste instantie alleen open voor Europese kinderen. De overheid nam deze beslissing omdat zij inzag dat deze kinderen later de bestuurders en ambtenaren van Indië zouden worden en hiervoor enige kennis van het Nederlands noodzakelijk was (Kirkpatrick & Liddicoat, 2017, p. 171-172).

Vanaf de tweede helft van de negentiende eeuw begon de taalpolitiek en daarmee ook de positie van het Nederlands te veranderen. De Nederlandse politiek zag nog altijd geen noodzaak voor grootschalig onderwijs in het Nederlands. Hoewel er wel een discussie gaande was over de invoering van Nederlands als algemene voertaal, werd uiteindelijk in 1864 besloten niet over te gaan tot invoering van onderwijs in het Nederlands (Groeneboer, 1997, p. 60-61). Tegelijkertijd werd echter wel besloten dat er Nederlands onderwijs geboden zou worden indien hier vraag naar was. Hiermee werd de weg vrijgemaakt voor de inheemse bevolking die onderwijs wilde in het Nederlands. Het Nederlands bestuur zag dit besluit vooral als kans om westerse kennis beschikbaar te stellen aan de inheemse elite. Volgens hen kon het Nederlands voor Indië gaan dienen als brontaal en leidraad, zoals het Latijn dit voor het Nederlands geweest was (Groeneboer, 1997, p. 61). Concreet betekende dit besluit dat er meer onderwijs gegeven werd in het Nederlands, dat het makkelijker werd voor de inheemse bevolking om onderwijs in het Nederlands te volgen en dat ook ambtenaren en onderwijzers nu in het Nederlands werden opgeleid. Deze kijk op het Nederlands als poort naar de kennis bleef tot het begin van de twintigste eeuw de heersende opvatting (Groeneboer, 1997, p. 62).

Vanaf het begin van de twintigste eeuw veranderde de kijk op het Nederlands. Het Nederlandse bestuur was van mening geworden dat Nederland de inheemse bevolking beter moest helpen om tot beschaving en autonomie te komen (de *ethische politiek*, zie 2.1). Ook verschillende leden van de inheemse elite deelden deze mening. Zo ook Raden Mas Pandji Sosro Kartono, die afkomstig was uit deze elite. In 1899 zei hij over de mogelijke gevolgen van een gebrekkige geestelijk opvoeding (door de Nederlanders) het volgende:

Wij zijn nog kinderen, vergeleken bij U. [...] En in de groote komende toekomst zal het geheel afhangen van zijne vroegste geestelijk en moreele opvoeding, of het zal in zijn' levensgids als vader, als broeder, als vriend wel als vreemdeling of vijand zal behandelen. (Sosro Kartona, geciteerd in Groeneboer, 1997, p. 63)

Deze verandering van de visie ging hand in hand met de groei van de economie en de hierdoor steeds groter wordende vraag naar, in het Nederlands, opgeleide ambtenaren van allerlei niveaus (Groeneboer, 1997, p. 65). Hierdoor nam het aantal leerlingen op scholen met Nederlands onderwijs fors toe en werd dit ook gestimuleerd. Vanaf ongeveer 1920 werd de instroom in Nederlandstalig onderwijs weer beperkt omdat de markt door de economische crisis verzadigd dreigde te raken. De overheid was bang dat er nu juist te veel inheemse bewoners Nederlands zouden spreken (Groeneboer, 1997, p. 65).

In deze periode werd ook in alle hevigheid een discussie gevoerd over in welke taal er onderwijs gegeven diende te worden. Deze discussie werd eerst vooral binnen het onderwijs gevoerd, maar later ook buiten het onderwijs voortgezet. Binnen de discussie zijn twee kampen te onderscheiden, allereerst de aanhangers van het landstaal-voertaal standpunt, die wilden dat het onderwijs in de landstaal gegeven zou worden. Daarnaast waren er de aanhangers van het Nederlands-voertaal standpunt, die wilden dat het onderwijs in het Nederlands gegeven zou worden. Opvallend is dat veel van de aanhangers van het Nederlands-voertaal standpunt (oorspronkelijke) Indonesiërs waren en dat de aanhangers van het landstaal-voertaal standpunt vaak Nederlands waren (Groeneboer, 1997).

Te midden van deze discussie en de verschuiving van de stimulering van Nederlandstalig onderwijs naar (opnieuw) een beperking ervan, werd in 1922 het boek van De Geus uitgegeven. Volgens de volkstelling van 1920 kon op dit moment ongeveer 0.12% van de 48 miljoen inheemse bewoners van Indië Nederlands lezen en schrijven. Tegen het einde van de Nederlandse koloniale overheersing was dat naar schatting 2% van de bevolking (Groeneboer, 1997, p. 75-76). Volgens Groeneboer kan er met betrekking tot Nederlands-Indië uiteindelijk gesproken worden van '... een falend taalbeleid, dat niet alleen nooit gericht is geweest op de verspreiding van het Nederlands, maar zelfs nooit in voldoende mate is tegemoetgekomen aan de Indonesische vraag om Nederlands.' (Groeneboer, 1997, p. 79).

2.3 Het Nederlandse (taal)onderwijs omstreeks 1920

In 1920 had het onderwijs in Nederland een roerige eeuw achter de rug. Eind 18de eeuw was een begin gemaakt met het standaardiseren van het basisonderwijs, wat daarvoor niet op landelijk niveau geregeld was. De nieuwe wet (Wet Algemeen Onderwijs) regelde voor het eerst zaken op landelijkniveau, zoals

bijvoorbeeld ook het godsdienst onderwijs (De Rooy, 2018, hoofdstuk 2)². Aangezien besloten werd dat het onderwijs neutraal moest zijn werd besloten dat er wel godsdienstonderwijs moest zijn, maar dat dit neutraal en dus bijvoorbeeld niet protestant of katholiek moest zijn. Verschillende geestelijken waren het niet eens met dit type van godsdienstonderwijs en verzetten zich ertegen. Dit verzet bleef voortduren en kwam bekend te staan als de schoolstrijd. Deze schoolstrijd werd uiteindelijk pas in 1920 opgelost toen werd vast gelegd dat bijzondere scholen (scholen met een bepaalde (geloofs)grondslag) bij wet gelijk werden gesteld aan het openbaar onderwijs en dus ook evenveel overheidsgeld zouden ontvangen (De Rooy, 2018, hoofdstuk 2, gekrenkte gevoelens).

Ook in het voortgezet onderwijs stond de tijd niet stil. Aan het begin van de negentiende eeuw was er veel onduidelijkheid over het middelbaaronderwijs. Dit stond wel benoemd in de grondwet, maar niet in de wetten over onderwijs. Er was wel voortgezet onderwijs, na de basisschool, vooral in de vorm van de zogenaamde Latijnse school (het huidige gymnasium). Dit viel echter onder het hoger onderwijs, omdat gedacht werd dit alleen beschikbaar was voor welgestelden en intellectuelen. In zijn tweede regeringstermijn (1862-1866) vond Thorbecke het echter tijd om hier iets aan te veranderen. Aangezien het een grondrecht was, voerde hij het middelbaaronderwijs in (De Rooy, hoofdstuk 3, middelbaar onderwijs). Er werden aanvankelijk verschillende schooltypen bedacht maar die waren niet allemaal succesvol. Uiteindelijk waren in 1920 onder andere de HBS (vijf jaar), het gymnasium (zes jaar), het lyceum (vijf of zes jaar afhankelijk van het niveau) en de ulo (3 of vier jaar afhankelijk van het niveau) (De Rooy, 2018, hoofdstuk 3). Dit laatste type, de ulo werd in 1920 ingevoerd en viel niet onder het middelbaaronderwijs, maar onder het voortgezet onderwijs. Het was een soort voorbereiding van de basisschool, die voor sommige leerlingen het einde van hun schoolloopbaan was en voor andere een opstapje naar de HBS of het gymnasium was (De Rooy, 2018, Overal zijn de gevaren groot). Belangrijk is dus om op te merken dat met het voortgezet onderwijs en het middelbaaronderwijs in deze periode dus niet hetzelfde wordt bedoeld.

Vlak nadat in Nederland de ulo werd ingevoerd gaf De Geus zijn werk uit. Als Nederlander in een gebied waar Nederlands niet de heersende taal is kan hij zich hebben laten beïnvloeden door zowel de heersende ideeën over moedertaalonderwijs als door de heersende ideeën over vreemde taalonderwijs. Daarom zal ik nu dieper ingaan op de staat van dit onderwijs rondom 1920.

Eind negentiende eeuw veranderde de heersende gedachte binnen het moedertaalonderwijs in Nederland. Onder druk van nieuwe taalwetenschappelijke bevindingen en interesse vonden steeds meer onderwijzers dat het bij het moedertaalonderwijs moest gaan om de individuele beleving van taal. Een invloedrijke partij in dit debat was het (docenten) tijdschrift *Taal en letteren*. De redacteurs van het blad verzetten zich tegen het schrijven volgens vaste regels die waren afgeleid uit de literatuur. Het moedertaalonderwijs moest volgens hen draaien om individuele expressie (Hulshof, Kwakernaak & Wilhelm, 2015, p. 213). Leerlingen moesten de taal waarnemen en aan de hand hiervan zelf een inzicht over taal ontleen (Hulshof et. al., 2015, p. 213). Dit idee past ook bij het aanschouwingsonderwijs wat rond dit moment ook opkomt. Een van de docenten die aan *Taal en letteren* verbonden was, was J.H. Van den Bosch (1862-1941). Volgens hem draaide het oude taalonderwijs te veel om taal als teken, wat buiten de mensen ligt. Van de Bosch was hier fel tegen en vond dat het idee 'taal is klank' (Hulshof et. al., 2015, p. 214) centraal moest staan. De aandacht kwam hiermee meer te liggen op het verwerven van inzicht en minder op het leren van regels. Hoewel het idee populair was, kwam het niet goed van de grond binnen het daadwerkelijk onderwijs. De redacteurs van *Taal en letteren* hadden hun gedachtegoed namelijk niet omgezet in een concrete methode, waardoor het moeilijk toepasbaar was.

Pas in die nieuwe eeuw, in 1917 deed de docent en neerlandicus Jac. Van Ginniken (1877-1945) een poging om de visie in een methode om te zetten. Zijn boek *Roman van een kleuter* volgde de taalontwikkeling van een peuter en moest middelbare scholieren op deze manier taal aan leren (Hulshof et. al., 2015, p. 222). Het boek werd echter te moeilijk geacht voor de leerlingen en het gebruik ervan kwam daardoor niet echt van de grond (Hulshof et. al., 2015, p. 223). Rond 1920 werd deze methode en dit gedachtegoed dan ook niet echt gebruikt in het onderwijs. In plaats daarvan waren boeken populair die van veel stijloefeningen voorzien waren. Boeken die heel theoretisch waren en meer beschouwend, waren minder in trek dan methoden met veel oefenmateriaal.

² Deze bron (X) is een eBook waarin paginanummers ontbreken, daarom worden die niet gegeven en is in plaats daarvan een hoofdstuk en paragraaf genoemd.

In het vreemdetaalonderwijs speelde de reformbeweging op dit moment een belangrijke rol. De reformbeweging vond dat men in het onderwijs moest terugkeren naar een natuurlijke taalverwerwingsmethode. Hier hoorden de volgende 4 uitgangspunten bij:

1. Mondeling vóór schriftelijk taalgebruik
2. Uitgaan van samenhangende, betekenisvolle teksten
3. Eentaligheid, dat wil zeggen geen vertalingen, maar een directe associatie van het vreemdtalige woord of de vreemdtalige zin of tekst met betekenis
4. Inductief grammaticaonderwijs, bij voorkeur zonder uitleg van regels in taalkundige termen. (Hulshof et. al., 2015, p. 293)

Zeker aan het einde van de negentiende eeuw man dit gedachtegoed een vlucht en verschenen ook veel methoden die hierbij aansloten.

Rond 1900 kwam deze populariteit van de reformbeweging af. Het werd wel steeds duidelijker dat de ideale onderwijsmethode op het gebied van vreemdetalenonderwijs niet bestond en dat de ideale methode afgestemd diende te worden op de doelgroep en de omstandigheden, dit idee heerste in 1920 nog altijd (Hulshof et. al., 2015, p. 251). Dit betekende echter niet dat de reformbeweging geen invloed meer had. Wat betreft de examens werd een mondeling vanaf 1901 een verplicht onderdeel van het examen in de vreemde taal. Op het gebied van het lesmateriaal is na de reformbeweging meer aandacht voor het mondelinge aspect en nam over het algemeen de diversiteit van de oefeningen toe en was er ook meer aandacht voor leesteksten.

3 Methode

3.1 Onderzoeksopzet

Het doel van dit onderzoek is antwoord vinden op de vraag: *In hoeverre is het boek Indische fouten van A. De Geus (1922) specifiek bedoeld voor Nederlands-Indië?*

Om antwoord te geven op deze vraag, ga ik het boek *Indische fouten* van A. de Geus (1922) vergelijken met een soort gelijk boek dat is bedoeld voor Nederland. Deze boeken worden met elkaar vergeleken aan de hand van de volgende deelvragen:

1. Hoe wordt er gesproken over het doel en de doelgroep?
2. Hoe wordt er gesproken over verschillende taalvariëteiten?
3. In welke mate worden er voorbeelden gebruikt die aansluiten bij de belevingswereld van de lezer?
4. Welke stof wordt er in het boek behandeld?

Deze vragen geven elk inzicht in de twee boeken en helpen zo om de hoofdvraag te beantwoorden. Deelvraag 1 (paragraaf 4.1) geeft meer duidelijkheid over of De Geus tijdens het schrijven specifiek schreef voor Nederlands-Indië. Deelvraag 2 (paragraaf 4.2) geeft duidelijkheid over hoe De Geus dacht over taal en bijvoorbeeld een bepaalde taalvariant wilde aanleren aan zijn lezers. Deelvraag 3 (paragraaf 4.3) geeft inzicht in hoe en of De Geus bij de keuze van voorbeelden extra aandacht had voor de belevingswereld van Indische Nederlanders. Tenslotte geeft deelvraag 4 (paragraaf 4.1) inzicht in de inhoud van de twee boeken. Komen in het werk van De Geus bijvoorbeeld onderwerpen voor die alleen voor Nederlands-Indië relevant zijn? En zit er verschil in hoe de onderwerpen worden uitgelegd? Door De Geus hier telkens te vergelijken met een ander werk wordt duidelijk of zijn positie/werk in deze opzichten uniek is, of juist weinig verschillen vertoont met een werk dat voor Nederland bedoeld is. Ik ga de antwoorden op deze vragen bestuderen en bekijken op welke gebieden de twee boeken verschillen en overeenkomen. Met behulp van deze vergelijking (hoofdstuk 5) beantwoord ik uiteindelijk de hoofdvraag.

In de volgende twee paragrafen wordt eerst de materiaalkeuze toegelicht en vervolgens wordt besproken hoe de verschillende deelvragen beantwoord gaan worden.

3.2 Materiaal

Het boek *Indische fouten* van A. De Geus is een 54 pagina's tellend boek, dat is uitgegeven in 1922. Het is bedoeld voor het voortgezet onderwijs en de kweekschool en behandelt verschillende aspecten van het taalonderwijs, zoals uitspraak, zinsbouw en spelling (De Geus, 1922). Om een goede vergelijking te kunnen maken tussen dit werk en een werk dat bestemd is voor Nederland moeten deze werken aan dezelfde randvoorwaarden voldoen. Daarom is, na een eerst bestudering van *Indische fouten*, besloten dat het andere werk moet voldoen aan de volgende eisen:

- Het boek moet bedoeld zijn voor een publiek in Nederland.
- Het werk moet bedoeld zijn voor gebruik in het voortgezet onderwijs
- Het uitgavejaar van het boek ligt het zo dicht mogelijk bij 1922.
- Het boek moet verschillende onderwerpen behandelen op het gebied van de Nederlandse taal en kan bijvoorbeeld niet enkel gericht zijn op werkwoordspelling.

Deze punten zijn belangrijk omdat op deze manier gewaarborgd wordt dat eventuele verschillen tussen de werken ook daadwerkelijk veroorzaakt worden door het verschil in doelgebied (Nederland en Indië). Wanneer de twee werken op het gebied van de bovenstaande eisen te veel variëren, wordt de kans ook groter dat de verschillen veroorzaakt worden door iets anders dan het doelgebied. Wanneer een boek bijvoorbeeld alleen spelling zou behandelen zouden er grote verschillen bestaan op het gebied van de inhoud van de twee boeken, die niet te maken hebben met het doelgebied.

Om een werk te vinden die aan deze voorwaarden voldoet, heb ik gebruik gemaakt van het boek *Didactische handleiding voor de leraar in de moedertaal*, van Van Dis en Brandt Corstius uit 1971. Dit boek bevat een uitgebreide bibliografie van allerlei boeken op het gebied van taalonderwijs die zijn uitgegeven tussen ongeveer 1880 en 1960 (Van Dis & Brandt Corstius, 1971). Daarnaast heb ik ook gezocht in de collectie die Marten van der Meulen al eerder heeft aangelegd in het kader van zijn promotieonderzoek naar onder andere taaladvies. Deze collectie bestaat uit een verzameling taaladviesgidsen, uitgegeven tussen 1900 en 2000 (Van der Meulen, te verschijnen)

Uiteindelijk heb ik in deze collectie een geschikt werk gevonden. Het gaat om *Onze stijlfouten* van A. Wildschut uit 1936. Dit werk voldoet aan alle voorwaarden. Het is uitgegeven in 1936, bedoeld voor de lagere klassen van de middelbare school en andere vormen van voortgezet onderwijs. Daarnaast behandelt het diverse onderwerpen en is het bestemd voor een publiek in Nederland (Wildschut, 1936).

3.3 Methoden

Voor de deelvragen 1, 2 en 4 worden ongeveer dezelfde methoden gebruikt, daarom worden deze methoden eerst besproken. Daarna wordt deelvraag 3 besproken, deze methode verschilt namelijk erg van de methoden van de andere drie deelvragen.

Om de eerste deelvraag te beantwoorden maak ik gebruik van de inleiding en het voorwoord van beide boeken. Het blijkt dat de auteurs zich in deze onderdelen expliciet uitlaten over, wat volgens hen, de doelgroep is van hun werk. Daarnaast lichten zij hier ook toe waarom zij tot het schrijven van dit werk zijn gekomen. Deze informatie komt rechtstreeks van de auteurs en is daarom de meest bruikbare bron bij het beantwoorden van deze deelvraag.

De tweede deelvraag beantwoord ik aan de hand van informatie uit het gehele boek. In beide boeken ga ik na of er over bepaalde taalvariëteiten wordt geschreven en zo ja, wat hier dan over geschreven wordt. Met een taalvariëteit wordt hier een variant van het Nederlands bedoeld die alleen door een bepaalde groep of in een bepaalde situatie wordt gebruikt. Voorbeelden hiervan zijn formeel taalgebruik of Amsterdams-Nederlands. Bespreekt de auteur bijvoorbeeld een taalvariant? En beoordeelt de auteur deze taalvariant als positief of negatief?

Om deelvraag 4 te beantwoorden, moet in kaart worden gebracht wat de inhoud van beide boeken is. Om dit duidelijk te krijgen, ga ik allereerst een schematisch overzicht maken van de onderwerpen die in de twee boeken behandeld worden. Ik deel deze onderwerpen dan ook in verschillende categorieën in, zoals zinsbouw en uitspraak, zodat ook globaal duidelijk wordt welke onderwerpen aan bod komen. Om vervolgens meer inzicht te krijgen in hoe De Geus en Wildschut deze onderwerpen bespreken, kies ik uit elke categorie waarbinnen overlap tussen De Geus en Wildschut bestaat één onderwerp waar ik een uitgebreidere analyse van maak. Wat wordt er bijvoorbeeld over een

onderwerp uitgelegd? Gaat de auteur uit van voorkennis? Enzovoorts. Tenslotte kijk ik ook naar de onderwerpen die exclusief in een van werken voorkomen. Is hier bijvoorbeeld een verband in te herkennen?

Voor de derde deelvraag ga ik de voorbeelden uit de twee boeken in kaart brengen. Voor elk boek wordt één dataset samengesteld. In deze datasets worden alle voorbeeldzinnen die in het boek voorkomen, opgenomen. Ik ga hierna met behulp van tagging bepalen of een voorbeeld specifiek gericht is op Nederland of op Nederlands-Indië of geen oriëntatie heeft.

De data wordt eerst op woordniveau getagd en aan de hand hiervan wordt per zin bepaald of deze Indisch, Nederlands of niet georiënteerd is. Elk woord wordt op twee niveaus getagd, namelijk op woordsoort en op oriëntatie. Op deze manier wordt goed duidelijk welke (soorten) woorden de oriëntatie van een zin bepalen. Binnen het niveau *woordsoort* is keuze uit de volgende tags:

1 = Plaatsnaam (bv. *Amsterdam* of *Batavia*)

2 = Eigennamen (waaronder ook club/bedrijfsnamen) (bv. *Jan* of *Ajax*, *Agus* of *Olivia*)

3 = Zelfstandig naamwoord (bv. *Resident*)

4 = Anders (denk aan uitroepen, lidwoorden enzovoorts)

Ik heb ervoor gekozen om alleen deze woordsoorten te taggen omdat deze woorden inhoudswoorden zijn. Deze woorden worden vermoedelijk het vaakst ingezet om een zin een bepaalde oriëntatie te geven. Dit ook omdat er aan deze categorieën nieuwe (eventueel Indische) woorden kunnen worden toegevoegd. Daarnaast is de categorie *anders* toegevoegd. Hierdoor kunnen alle woorden die een oriëntatie hebben hoe dan ook juist getagd worden. Indien er veel woorden binnen de categorie *anders* vallen ga ik in de resultatensectie verder in op om welk soort woorden dit gaat. Binnen het niveau *oriëntatie* is keuze uit de volgende tags:

I = (meer) gericht op Nederlands-Indië (bv. *Batavia* of *resident*)

NL = (meer) gericht op Nederland (bv.: *Amsterdam* of *schaatsen*)

O = Niet speciaal gericht op Nederland of Nederlands-Indië. (Bv.: *trein* of *Frankrijk*)

Binnen dit systeem betekent de tag 3-I dus bijvoorbeeld dat het gaat om een zelfstandig naamwoord dat gericht is op Nederlands-Indië, zoals *resident*. Een vraag die bij het taggen van belang is: Wanneer is een woord Indisch en wanneer is het Nederlands? Als criteria hiervoor hanteer ik:

Een woord is Indisch dan wel Nederlands wanneer het woord:

- verwijst naar iets wat in het andere gebied niet bestaat (zoals *Resident*), en/of

- in het andere gebied wel bestaat, maar een ander betekenis heeft (zoals *passer*, zie hieronder), en/of

- afkomstig is uit een lokale taal die niet wordt gesproken in het andere gebied (zoals woorden uit het Maleis of Fries).

Aan de hand van deze criteria kan bijvoorbeeld worden bepaald dat het woord *passer* in de zin ‘Ik heb U niet op den passer gezien’ (De Geus, 1922, p. 17) Indisch is. Gezien de context is het onwaarschijnlijk dat met *passer* verwezen wordt naar het hulpmiddel bij tekenen van cirkels. Wanneer je in de etymologiebank echter zoekt op het woord *passer* blijkt dat dit ook een verbastering is van het Javaans-Maleise woord *pasar*, wat markt betekent (Van der Sijs, 2010). Op grond hiervan kan ik dus bepalen dat het hier gaat om een woord dat gericht is op Indië wat voldoet aan het tweede en derde criterium. Een soortgelijke overweging kan ik ook maken voor het woord *schaatsen*. Het is niet onmogelijk dat bewoners van Nederlands-Indië ooit hebben gehoord van *schaatsen*, maar gezien het klimaat in Nederlands-Indië is het wel zeer onwaarschijnlijk dat men daar ook echt kan *schaatsen*. Aangezien *schaatsen* dus voldoet aan het eerste criterium, beschouw ik dit dus als gericht op Nederland.

Overigens wil ik opmerken dat woorden binnen categorie 4 (*anders*) alleen getagd worden wanneer zij een bepaalde oriëntatie hebben. Het is logisch dat elke zin veel woorden bevat die de tag 4-O (*anders zonder oriëntatie*) zouden krijgen, zoals werkwoorden en persoonlijk voornaamwoorden. Neem bijvoorbeeld de zin ‘We wonen op Tawang’ (De Geus, 1922, p. 26). Alleen *Tawang* (een plaats op Java) is hier relevant voor het bepalen van de oriëntatie, terwijl alle andere woorden, die tag 4-O

zouden krijgen, dit niet zijn. Deze grote groep niet georiënteerde woorden is niet relevant voor het onderzoek en zou de data kunnen vertroebelen. Daarom zijn deze woorden niet getagd.

Na het taggen op woordniveau ga ik voor elke zin bepalen wat de oriëntatie van de zin als geheel is. Hiervoor geldt dat:

- een zin Indisch georiënteerd is wanneer hij meer op Nederlands-Indië gerichte woorden dan op Nederland gerichte woorden bevat,
- een zin Nederlands georiënteerd is wanneer hij meer op Nederland gerichte woorden dan op Nederlands-Indië gerichte woorden bevat,
- een zin geen oriëntatie heeft wanneer hij geen op Nederland of Nederlands-Indië gerichte woorden bevat of wanneer het aantal op Nederland en Nederlands-Indië gerichte woorden in de zin even groot is.

De tags (op zowel woord- als zinsniveau) zullen uiteindelijk worden geteld, en op basis hiervan trek ik een conclusie over deze deelvraag.

4 Resultaten.

4.1 Wat is het doel en de doelgroep?

Zowel De Geus als Wildschut besteden in hun werk aandacht aan het doel wat zij voor ogen hebben met hun boek. Daarnaast beschrijven ze ook wie hun doelgroep is. Zij doen dit beide in hun inleiding en daarnaast gebruikt Wildschut hiervoor ook zijn voorbericht.

In de inleiding van *Indische fouten* (De Geus, 1922) is te lezen hoe de auteur tot zijn boek is gekomen. De Geus heeft tijdens zijn werk als leraar aan de bestuurschool fouten verzameld om het spraakonderwijs in Nederlands-Indië te verbeteren. Volgens hem is het hierbij goed om niet bang te zijn voor het aanleren van regels. Het verleden heeft volgens hem namelijk laten zien dat de gebruikelijke methoden niet effectief zijn:

De geschiedenis van ons spreekonderwijs is daar om te bewijzen, dat de directe methode, als die alleen bestaat in goed voorzeggen, veel en aandachtig lezen, verhaaltjes laten weergeven enz., niet in staat is van onze leerlingen, „goede Hollanders” te maken: de invloed van de omgeving is sterker dan die van de school. (De Geus, 1922, p. 3)

Dit boek heeft als doel om het Nederlands van Indische leerlingen te verbeteren. Hierbij zijn alleen fouten uit de beschaafde Indische kringen als uitgangspunt gebruikt. De Geus zegt hier het volgende over:

Om begrijpelijke redenen bepaalde ik mij tot het Indo-Nederlandsch, zooals dat gesproken wordt in beschaafde „Indische” kringen. De taal van den echten „patjoeq” van Kemajoran, den „njo” van Karangbidara of Krambangan, hoe schilderachtig ook en de studie overwaard, bleef buiten beschouwing, omdat op dat gebied ook voor mij te veel voet-angels en klemmen liggen. (p. 3)

De Geus (1922) beschrijft zijn doelgroep als volgt: 'Het boekje is bestemd voor het voortgezet onderwijs, inzonderheid voor de *Mulo*, de *Osvia* en de *Kweekscholen voor Onderwijzers*.' (p. 4) De Mulo en de Osvia zijn twee typen van voortgezet onderwijs en kweekscholen voor onderwijzers zijn lerarenopleidingen. Daarnaast geeft De Geus aan dat hij het boek ook zeer geschikt acht voor mensen die de schoolbanken al verlaten hebben, maar geïnteresseerd zijn in het verbeteren van de spraakkunst. Naar aanleiding hiervan zegt de Geus het volgende over de inhoud van zijn werk:

Dit is dan ook de oorzaak, dat ik hier en daar uitleggingen en verklaringen gaf, welke in een gewoon schoolboek wel gemist konden worden. Om dezelfde reden gaf ik ook hier en daar defenities [sic], verklaringen, aanwijzingen, welke uit een wetenschappelijk oogpunt slechts half (of heelemaal niet!) door den beugel kunnen, doch die mij door haar korthed voor practisch gebruik geschikt leken. (p. 4)

Wildschut (1936) beschrijft zijn doelgroep en doel hoofdzakelijk in het voorbericht. Zijn inleiding gebruikt hij om de noodzaak van goed schrijven aan te duiden. Volgens hem geldt namelijk het volgende:

Als we spreken, kunnen we toelichtingen geven, indien iemand ons niet begrijpt of als het blijkt, dat men ons heeft misverstaan. Eventuele vragen kunnen we onmiddellijk beantwoorden. Dit alles is niet mogelijk, als we schrijven; daarom moeten we bij het schriftelijk uitdrukken van onze gedachten zo zorgvuldig mogelijk te werk gaan. (Wildschut, 1936, p. 7)

Correct schrijven is volgens Wildschut (1936) dus erg belangrijk en zijn boek dient volgens hem dan ook om dit zo goed mogelijk te leren (p. 7). In het voorbericht stelt hij daarnaast ook dat het niet altijd eenvoudig is om de stijl van leerlingen op een efficiënte manier te verbeteren. Het verbeteren en bespreken van fouten die in opstellen worden gemaakt, is volgens hem wel erg zinnig, maar ‘het kost véél tijd, want hoe dikwijls moeten we niet een zin op het bord schrijven om een fout goed duidelijk te kunnen maken.’ (p. 3). Daarnaast stelt hij dat een onderwijzer op deze manier vaak dezelfde fouten behandelt, omdat leerlingen vaak dezelfde fouten maken. Een onderwijzer kan daarom de fouten klassikaal bespreken nog voor ze zijn gemaakt. Wildschut is echter het meest enthousiast over zijn eigen oplossing: ‘Nog gemakkelijker leek het mij, als de leerlingen een boekje hadden, waarin een korte *behandeling* van de meest voorkomende fouten gegeven werd...’ (p. 3). Om de effectiviteit van het boek nog verder te vergroten bevat het ook verschillende opgaven. Leerlingen moeten in de opgaven opzoek naar de fouten en deze fouten vervolgens verbeteren.

Over de doelgroep spreekt Wildschut niet veel. Op de voorpagina staat de doelgroep en aan het einde van zijn voorbericht schrijft Wildschut: ‘Het [boek] is bestemd voor de lagere klassen, misschien óók nog voor de middelste klassen, van het M. O. En voor ander voortgezet onderwijs.’ (p. 3) Met de afkorting M.O. wordt hier het middelbaar onderwijs bedoeld.

4.2 Hoe wordt er gesproken over de verschillende taalvariëteiten?

De Geus en Wildschut proberen met hun boeken het taalgebruik van scholieren te verbeteren. Dit suggereert in elk geval dat het taalgebruik van de scholieren wordt beoordeeld als niet goed. Misschien is er daarnaast ook een bepaalde taalvariëteit (die door de leerlingen wordt gebruikt) die slechter is dan een andere taalvariëteit en dat deze aangeleerd dient te worden. Daarom wordt in deze paragraaf bekeken of en hoe De Geus en Wildschut zich over verschillende taalvariëteiten uitlaten.

Vrijwel direct valt op dat De Geus (1922) in zijn boek het Nederlands van Indische Nederlanders afzet tegen dat van de goede of beschaafde Nederlanders. De eerste keer plaatst hij deze term nog tussen aanhalingstekens: ‘...niet in staat is van onze leerlingen, „goede Hollanders” te maken ...’ (De Geus, 1922, p. 3). Verderop vallen deze aanhalingstekens echter weg, zoals hier: ‘Een zuivere uitspraak van het Nederlandsch kan men alleen verkrijgen door goed te luisteren naar beschaafde lieden, voor wie het Nederlandsch de moedertaal is.’ (p. 5)

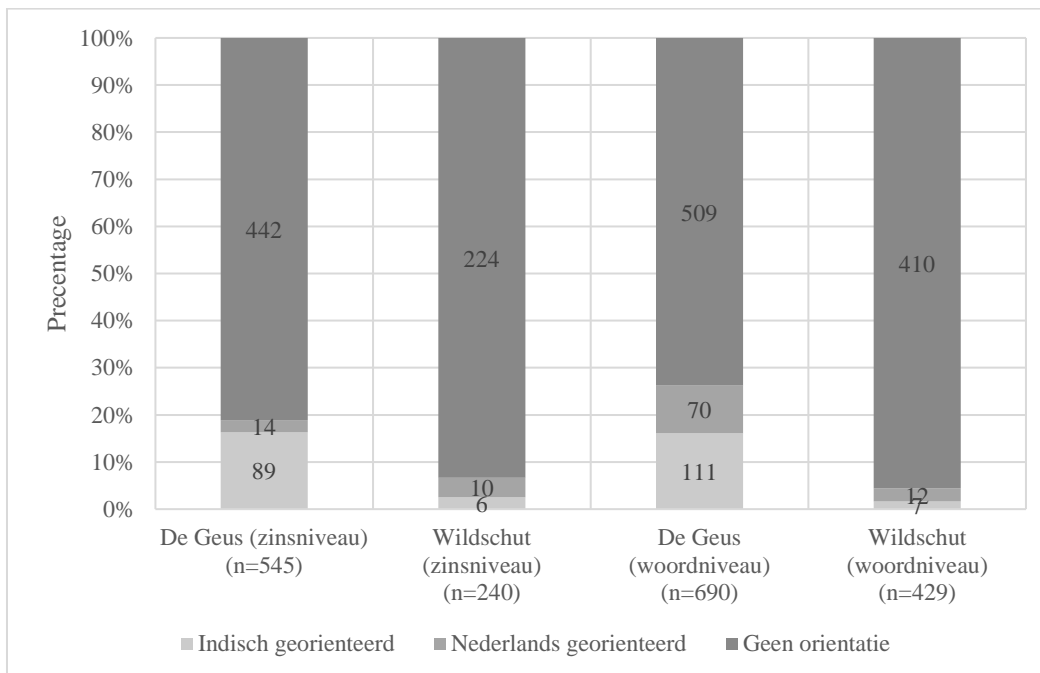
Tegenover deze beschaafde Hollanders zet De Geus zijn doelgroep die hij als Indiërs aanduidt. Ook dit woord zet hij bij het eerste gebruik tussen aanhalingstekens ‘...zoodat een „Indiër” in de uitspraak van het Nederlandsch volstrekt niet achter behoef te staan ...’ (p. 5). Indiër wordt echter niet vaak gebruikt. Om de taal die de Indiërs spreken aan te duiden, gebruikt De Geus ‘Indisch-Nederlands’: ‘De fouten tegen het taaleigen hangen ten nauwste samen met het taalgevoel, met de moedertaal van den Indiër en zijn omgeving en het Indisch-Nederlandsch zal wel altijd in minder of meerdere mate afwijken van het Nederlandsch...’ (p. 6). Dit Indisch-Nederlands vergelijkt hij dan weer met gewoon of beschaafd Nederlands, zoals hier op pagina 26: ‘In gewoon Nederlandsch zouden deze zinnen aldus geluid hebben: ...’. Wat er met de aanhalingstekens rond deze termen bedoeld wordt en waarom De Geus deze in zijn werk gebruikt wordt nergens toegelicht. Daarnaast blijft ook onduidelijk waarom De Geus in zijn werk niet consequent is in het gebruik van aanhalingstekens.

In Wildschut (1936) wordt niet expliciet gesproken over bepaalde taalvariëteiten. Dit wil echter niet zeggen dat Wildschut geen oordelen uitspreekt in zijn boek. Hierbij staat niet de tegenstelling tussen bijvoorbeeld Indisch-Nederlands en Nederlands-Nederlands centraal maar de tegenstellingen tussen goed en fout taalgebruik en mooie en lelijke taal. Hij benoemt deze tegenstellingen soms expliciet (‘Dergelijke lelijke zinnen treft men herhaaldelijk en in allerlei proza aan, ook in schoolopstellen’

(Wildschut, 1936, p. 16)) en soms blijft zijn oordeel over de taal meer impliciet ('Maar ook de voornaamwoordelijke bijwoorden worden door veel schrijvers verwaarloosd.' (p. 31)).

4.3 In welke mate worden er voorbeelden gebruikt die aansluiten bij de belevingswereld van de lezer?

In *Indische fouten* (De Geus, 1922) komen 545 voorbeeldzinnen voor en in *Onze stijlfouten* (Wildschut, 1922) 240 voorbeeldzinnen. Binnen deze voorbeeldzinnen is gekeken naar plaatsnamen, eigennamen, zelfstandig naamwoorden en overige woorden en of die expliciet Indisch of Nederlands zijn. Wanneer woorden en zinnen die niet expliciet Nederlands of Indisch zijn buiten beschouwing worden gelaten, levert dit in het boek van De Geus 181 woorden in 112 zinnen op en voor het boek van Wildschut 19 woorden in 16 zinnen. Duidelijk is dus dat het grootste deel van de zinnen (en woorden) niet expliciet gericht zijn op Indië of Nederland. Zie hiervoor ook figuur 1.

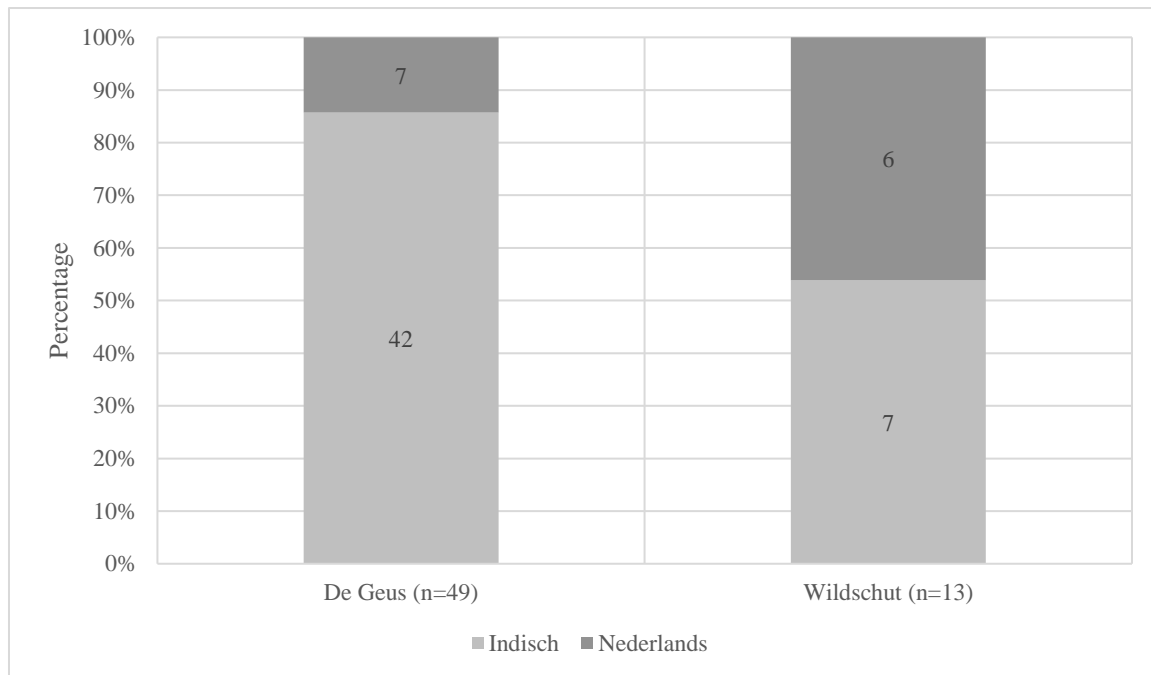

Figuur 1 verdeling van de oriëntatie van voorbeelden (woord- en zinsniveau)

In de volgende paragrafen ga ik dieper in op de verschillende bestudeerde woordtypes, respectievelijk zullen de volgende onderwerpen aanbodkomen: plaatsnamen (4.3.1), eigennamen (4.3.2), zelfstandig naamwoorden (4.3.3) en andere woordtypes (4.3.4).

4.3.1 Plaatsnamen

In het boek van De Geus worden in totaal 52 plaatsnamen gebruikt en in het boek van Wildschut zijn in totaal 21 plaatsnamen gebruikt. Van deze plaatsnamen hebben er in De Geus 49 een Indische (zoals 'Bandoeng' (De Geus, 1922, p. 50) of 'Batavia' (De Geus, 1922, p. 20)) of Nederlandse (zoals 'Noordwijk (...) Rijswijk' (De Geus, 1922, p. 45)) oriëntatie en in Wildschut hebben 13 plaatsnamen een Indische (zoals 'Indië' (Wildschut, 1936, p. 44)) of Nederlandse oriëntatie (zoals 'Arnhem' (Wildschut, 1936, p. 20)). De verdeling tussen Indische en Nederlandse woorden is te zien in Figuur 2.

Figuur 2 Verdeling van de oriëntatie van plaatsnamen

Wat verder nog opvalt is dat er in het boek van De Geus zowel absoluut als relatief meer plaatsnamen voorkomen dan in het boek van Wildschut: respectievelijk 52 en 7,5% van het totale aantal tags ten opzichte, 21 en dus 4,9% van het totale aantal tags.

4.3.2 Eigennamen

Het aantal eigennamen dat voorkomt in beide boeken verschilt heel erg. In het boek van Wildschut komen namelijk 4 eigennamen voor (namelijk drie keer 'Jan' (Wildschut, 1936, p. 41 en p. 51) en een keer 'Pieter' (Wildschut, 1936, p. 12), deze zijn alle vier Nederlands) terwijl in het boek van De Geus 44 eigennamen voorkomen. Van deze namen zijn er 23 Nederlands (zoals 'Jan' (De Geus, 1922, p. 38), 'Piet' (De Geus, 1922, p. 32) en 'Daan' (De Geus, 1922, p. 52)) en 9 Indisch (zoals 'Abdoelah' (De Geus, 1922, p. 22) en 'Aneta' (De Geus, 1922, p. 12)).

In het boek van Wildschut komen weinig eigennamen voor, een heel klein deel van de voorbeeldzinnen bevat wel verwijzingen naar namen. Hierin wordt de naam afgekort tot een letter in plaats van dat deze volledig wordt uitgeschreven. In de dataset komt dit echter ook maar één keer voor. Het gaat om deze zin:

- (1) 'Voor deze kwestie kunt u zich wenden aan den Heer K.' (Wildschut, 1936, p. 24)

Wat in de verdeling van de eigennamen binnen De Geus nog opvalt is dat dit het enige woordtype is waarbinnen meer Nederlands georiënteerde dan Indisch georiënteerde woorden voorkomen.

4.3.3 Zelfstandig naamwoorden

Verreweg de meeste woorden die getagd zijn, zijn zelfstandig naamwoorden. In *Indische fouten* komen 588 zelfstandig naamwoorden voor (85,22% van de tags in dit boek) en in *Onze stijlfouten* komen 393 zelfstandig naamwoorden voor (91,61% van de tags in dit boek). Een zeer groot deel van deze zinnen is echter niet georiënteerd, zoals:

- (2) 'Ik ging naar de winkel om mijn fiets te halen' (Wildschut, 1936, p. 8)
- (3) 'Die boom is nog door mijn vader geplant.' (De Geus, 1922, p. 31)

Wanneer alle zelfstandig naamwoorden zonder oriëntatie buiten beschouwing gelaten worden, dan blijven er in het boek van De Geus 54 woorden over en in het boek van Wildschut 2. Deze woorden zijn in het boek van De Geus allemaal Indisch (zoals ‘volksraad’ (De Geus, 1922, p. 26) en ‘klapperboom’ (De Geus, 1922, p. 27)), en in Wildschut allebei Nederlands (dit zijn ‘schaatsen’ (Wildschut, 1936, p. 26) en ‘de vierdaagse’ (Wildschut, 1936, p. 35)). Het is duidelijk dat het grootste deel van de tags geen oriëntatie heeft.

4.3.4 Andere woordtypes

Woorden met een Indische of Nederlandse oriëntatie van een ander woordtype dan de types hierboven komen nauwelijks voor. Het boek van Wildschut bevat geen enkel ander type woord met een Nederlandse of Indische oriëntatie. In het boek van De Geus kwamen 6 woorden van een ander type én Indische oriëntatie voor. Dit waren allemaal Indische uitroepen, zoals:

- (4) ‘Soedah maar, al genoeg!’ (De Geus, 1922, p. 24)
 (5) ‘Tjobah, ik zie.’ (De Geus, 1922, p. 24)

Het gaat hier om een heel klein deel van alle woorden (6 van de in totaal 4261 woorden in de dataset van De Geus) en hier kunnen dan ook niet echt conclusies aan verbonden worden. Desalniettemin, valt het wel op dat De Geus ook binnen dit woordtype woorden met een Indische oriëntatie heeft gebruikt.

4.4 Welke stof wordt er in de boeken behandeld?

4.4.1 Schematisch overzicht van de behandelde stof

Tabel 1 toont een overzicht van de onderwerpen die in *Indische fouten* (De Geus, 1922) en *Onze stijlfouten* (Wildschut, 1936) voorkomen. Wanneer een onderwerp in beide boeken wordt behandeld betekent dit niet dat er ook exact hetzelfde besproken wordt. Het betekent alleen dat beide boeken op enige manier aandacht besteden aan dit onderwerp. Om de tabel inzichtelijker te maken zijn de onderwerpen binnen een aantal categorieën gerangschikt, namelijk: werkwoorden, zinsbouw, voegwoorden, voornaamwoorden, zelfstandig en bijvoeglijk naamwoorden, lexicon (woordgebruik), uitspraak en overig.

Tabel 1 Schematisch overzicht van de behandelde stof

Onderwerp	De Geus	Wildschut
<i>Werkwoorden</i>		
De juiste werkwoorden gebruiken	X	X
Onvoltooid verleden tijd	X	X
Voltooid tegenwoordige tijd	X	X
Gebiedende wijs en voorwaardelijke vorm	X	
Het vormen van nieuwe werkwoorden	X	
Lijdende vorm	X	
Onvoltooid tegenwoordige tijd	X	
Voltooid verleden tijd	X	
Samengestelde werkwoorden		X
Denken + aan/over/om iets		X
Het gebruik van <i>is te maken</i>		X
Het gebruik van <i>zouden</i>		X
Verskil tussen <i>in ogeschouw nemen</i> en <i>in aanmerking nemen</i>		X
Verskil tussen <i>verplicht</i> en <i>genoodzaakt</i>		X
Zoals gezegd/zoals bekend		X

<i>Onderwerp</i>	<i>De Geus</i>	<i>Wildschut</i>
<i>Zinsbouw</i>		
Het gebruik van beknopte zinnen	X	X
Het onderwerp (weglaten)	X	X
Woordvolgorde in zinnen (zinsbouw)	X	X
Antwoorden op ontkennende vragen	X	
Begrijpelijke zinsbouw		X
Het gebruik van samengetrokken zinnen		X
Inversie (inclusief Tante Betje)		X
<i>Voegwoorden</i>		
Voegwoorden		X
Het gebruik van <i>zo</i> en <i>dat</i> (i.p.v. <i>zo</i> en <i>om</i>)		X
Het verschil tussen <i>als</i> en <i>toen</i>		X
Meerdere voegwoorden achter elkaar gebruiken		X
<i>Tenzij</i> en <i>indien</i>		X
<i>Voornaamwoorden</i>		
Voornaamwoordelijk bijwoorden zoals <i>waarmee</i> en <i>waarover</i>	X	X
Juist verwijzen	X	
Het gebruik van <i>menig</i>	X	
<i>Dat</i> , <i>wat</i> en <i>hetgeen</i>		X
Het betrekkelijk voornaamwoord <i>welke</i>		X
<i>Van de</i> of <i>der/ Uw</i> of <i>Uwer</i>		X
Juist gebruik van voornaamwoorden		X
<i>Zelfstandig en bijvoeglijk naamwoorden</i>		
Bijvoeglijk naamwoorden bij onzijdige woorden	X	
Het verschil tussen <i>broer</i> en <i>broertje</i>	X	
Dubbele meervouden	X	
Pleonasme		X
Trappen van vergelijking		X
Vershil tussen <i>gebeurtenissen</i> en <i>gebeurlijkheden</i>		X
Vershil tussen <i>in overvloed</i> , <i>overvloedig</i> , <i>overtollig</i> en <i>ten overvloede</i>		X
Vershil tussen <i>onbezorgd</i> en <i>zorgeloos</i>		X
Vershil tussen <i>ongeregelhdheden</i> en <i>onregelmatigheden</i>		X
<i>Lexicon</i>		
Contaminatie	X	X
Herhaling van dezelfde of verwante woorden	X	X
Het gebruik van voorzetsels	X	X
Vershil tussen <i>schijnbaar</i> , <i>blijkbaar</i> en <i>ogenschijnlijk</i>	X	X
Een s te veel	X	
Het gebruik van <i>er</i>	X	
Het gebruik van <i>het</i>	X	
Het gebruik van <i>ooit</i>	X	

<i>Onderwerp</i>	<i>De Geus</i>	<i>Wildschut</i>
Het gebruik van <i>ten eerste</i>	X	
Lidwoorden	X	
Met zijn allen i.p. v. metterallen	X	
Ontkennende woorden	X	
Barbarismen		X
Het gebruik van <i>om</i>		X
Het weglaten van <i>er, er aan, er over</i> enz.		X
Tautologie		X
Verschil tussen <i>kennelijk</i> en <i>kenbaar</i>		X
Verschil tussen <i>tijdelijk, op tijd, tijdig</i> en <i>bijtijds</i>		X
Verkeerd gebruikte woorden		X
Woorden zoals <i>destijds</i> en <i>indertijd</i>		X
<i>Uitspraak</i>		
De klemtoon	X	
Klanknabootsing	X	
Uitspraak van klinkers en tweeklanken	X	
Uitspraak van medeklinkers	X	
Volledige uitspraak van woorden		
<i>Overig</i>		
Letterlijk vertalen	X	
Het gebruik van leestekens		X

Uit de tabel blijkt dat dat zowel De Geus (1922) als Wildschut (1936) in hun boeken aandacht besteden aan veel verschillende onderwerpen, zoals het gebruik van verschillende werkwoordsvormen, trappen van vergelijking, verschillen tussen woorden die vaak worden verward, en het gebruik van leestekens. De boeken worden in totaal 70 onderwerpen besproken. Er zijn echter maar 11 onderwerpen die in beide boeken voorkomen. Verder valt op dat De Geus aandacht besteed aan de uitspraak van het Nederlands. Dit is iets wat Wildschut niet doet. Daarnaast besteed Wildschut aandacht aan voegwoorden terwijl De Geus dit niet doet. Meer over dit soort verschillen is te lezen in paragraaf 4.4.6

Om echt achter de verschillen tussen de twee boeken te komen is het interessant om dieper in te gaan op de onderwerpen die in beide boeken voorkomen en om uitgebreid te kijken naar de onderwerpen die slechts in een van de boeken voorkomen. Gezien de omvang van mijn scriptie is het niet mogelijk om op alles dieper in te gaan. Daarom zal ik in de volgende subparagrafen allereerst dieper ingaan op de onderwerpen *onvoltooid verleden tijd, zinsbouw, voornaamwoorden zoals waarmee en waarover en het gebruik van voorzetsels*. Dit is telkens een onderwerp uit een van de vier categorieën (*werkwoorden, zinsbouw, voornaamwoorden* en *lexicon*) waar zowel De Geus als Wildschut aandacht aan besteden. Tenslotte zal ik in 4.4.6 globaal in gaan op de onderwerpen die exclusief in *Indische fouten* of *Onze stijlfouten* voorkomen.

4.4.2 Onvoltooid verleden tijd

De Geus (1922) wijdt ongeveer een halve pagina aan de uitleg van de onvoltooid verleden tijd (OVT). Deze uitleg maakt onderdeel uit van een langere paragraaf waarin hij het gebruik van verschillende werkwoordsvormen uitlegt. Hij legt enkel uit wanneer men de OVT moet gebruiken en besteed geen aandacht aan hoe deze vorm gespeld moet worden. Volgens De Geus zijn er 3 situaties waarin de OVT gebruikt kan worden. Hij wordt gebruikt:

- ‘1.Om een werking uit te drukken, die volgens den spreker vroeger aan den gang was.

[...]

2. Om gebeurtenissen te beschrijven, die in het verledene steeds voorvielen (gewoonten enz.)

[...]

3. Om gebeurtenissen in het verledene zoo levendig te beschrijven alsof men er zelf bij geweest is, (historische voordracht).’ (De Geus, 1922, p. 27)

Wildschut (1936) besteed in zijn werk één alinea aan de uitleg van de OVT. Ook hij legt niet uit hoe deze vorm geschreven wordt, maar geeft alleen informatie over wanneer je hem moet gebruiken. Met ‘... de onv. verl. Tijd deelt men iets mee als gebeurtenis, m. a. w. men legt de nadruk op het gebeuren ervan. [...] Alleen wanneer het feiten betreft, die lang geleden zijn, worden beide tijden [OVT en voltooid tegenwoordige tijd] gebruikt ...’ (Wildschut, 1936, p. 34)

4.4.3 Zinsbouw

In het werk van De Geus (1922) wordt één hoofdstuk gewijd aan wat hij woordschikking noemt. Binnen dit hoofdstuk worden verschillende onderwerpen behandeld, namelijk hoofdzinnen, vraagzinnen en bijzinnen. Het boek van Wildschut (1936) is opgebouwd uit kleine hoofdstukken. In dit boek vallen de hoofdstukken VII en XXXI onder juiste zinsbouw.

De behandeling van het onderwerp verschilt erg tussen de beiden boeken. Er zijn twee vlakken waarop *Indische fouten* (De Geus, 1922) en *Onze stijlfouten* (Wildschut, 1936) het meest verschillen. Dit zijn de insteek die de auteur lijkt te hebben en de daadwerkelijk behandelde stof.

Wat dus als eerste opvalt aan de twee boeken is de verschillende insteek wanneer het op dit onderwerp aankomt. Wildschut (1936) gaat steeds uit van één bepaalde fout zoals hier: ‘Een andere fout is, dat men *niet goed op het zinsverband let*, zoals in de volgende zin: Het schip was verongelukt, doordat men onbekend was met het vaarwater en men had slechte kaarten aan boord.’ (Wildschut, 1936, p. 48). Hij benoemt expliciet dat dit fout is en verbetert de fout. Soms wordt zo’n verbetering begeleid door een uitleg, maar dit is niet altijd het geval. De Geus (1922) gaat heel anders te werk. Hij signaleert geen specifieke fout maar lijkt ervan uit te gaan dat zijn publiek bijna niets weet van zinsbouw en dat alles nog uitgelegd moet worden. Hij begint dan ook met uit te leggen hoe een hoofdzin opgebouwd moet worden.

Dit verschil van insteek lijkt ook tot een ander verschil. Het gaat dan om hetgeen er behandeld wordt. Doordat Wildschut (1936) als het ware fout-gestuurd werkt, komt er in zijn boek eigenlijk alleen heel specifieke informatie over zinsbouw voor. Hij haalt in de twee hoofdstukken de volgende punten aan: verkeerd gebruik van *niemand is in staat*, verkeerd gebruik van *reeds* (hoofdstuk VII), keuze tussen *die* en *dat* (zoals bij *vereniging*), slordige zinsbouw, verbinding van twee hoofdzinnen met *maar*, verbinding van twee hoofdzinnen met *en*, bijvoeglijke bijzinnen, overvloedig gebruik van *en*, bijzinnen zonder antecedent en te veel bijzinnen bij een zin (dit alles in hoofdstuk XXXI). Er wordt in het boek van Wildschut niet uitgelegd hoe zinsbouw werkt in een meer algemene zin. Zo wordt bijvoorbeeld niet uitgelegd hoe iemand een hoofdzin moet opstellen maar lijkt het erop dat ervan uit gegaan wordt dat deze kennis al bekend is bij de lezer (Wildschut, 1936, p. 48-50).

Doordat De Geus (1922) deze basiskennis niet veronderstelt, is zijn hoofdstuk veel algemener. Het hoofdstuk bestaat uit 3 paragrafen. Elke paragraaf gaat over een ander zinstype en begint met uit leggen van de basisregel. Deze basisregels zijn volgens De Geus als volgt:

1. Hoofdzinnen: onderwerp-persoonsvorm-bepalingen (De Geus, 1922, p. 16)
2. Vraagzinnen: persoonsvorm-onderwerp-bepalingen (p. 19)
3. Bijzinnen: onderwerp-bepalingen-persoonsvorm (p. 20)

Deze regels worden in de rest van elke paragraaf steeds verder uitgebreid met uitzonderingen en opmerkingen. Op deze manier krijgt de lezer, die in eerste instantie mogelijk niets wist van zinsbouw gaandeweg steeds meer kennis van het onderwerp. Aan het einde van het hoofdstuk weet hij hoe hij hoofdzinnen, vraagzinnen en bijzinnen moet opstellen.

4.4.4 Voornaamwoordelijk bijwoorden zoals waarmee en waarover

Het onderdeel over voornaamwoorden zoals *waarmee* en *waarover* is in allebei de boeken een erg kort onderdeel. Het maakt bij beide deel uit van een hoofdstuk waarin allerlei problemen heel kort worden besproken. Hoewel het onderwerp in beide boeken voorkomt wordt het wel twee keer heel anders besproken. De Geus (1922) stelt in *Indische fouten* dat dit soort voornaamwoordelijke bijwoorden vaak vervangen worden door een voorzetsel en een voornaamwoord. Een voorbeeld hiervan is 'In wat heb je getrapt? (waarin)' (De Geus, 1922, p. 49).

Wildschut (1936) heeft het in zijn boek juist over wanneer deze voornaamwoordelijke bijwoorden gebruikt worden. Hij zegt: '*waarmee, waarover* enz. worden gebruikt, als het antecedent een z a k n a a m i s, b.v. Heb je die motor nog, *waarmee* je aan de wedstrijd deelgenomen hebt?' (Wildschut, 1936, p. 49).

4.4.5 Het gebruik van voorzetsels

De Geus (1922) gaat in een hoofdstuk van ongeveer drie pagina's in op een aantal aspecten van het gebruik van voorzetsels. Hij gaat niet in op wat voorzetsels nu eigenlijk zijn, maar hij begint met te zeggen dat Indische talen vaak veel minder voorzetsels hebben dan het Nederlands. Hij zegt dat de Indische Nederlander hierdoor vaak: 'a. een verkeerd voorzetsel bezigt. b. de voorzetsels weg laat. c. de voorzetsels bij het lijdend voorwerp plaatst. d. De voorzetsels op een verkeerde plaats zet.' (De Geus, 1922, p. 37-38). Ook stelt De Geus vast dat men in Indië vaak *op* gebruikt in combinatie met een plaatsnaam zoals 'op Batavia' (De Geus, 1922, p. 40) terwijl men in Nederland dan vaak te of in gebruikt, zoals 'Te Amsterdam' (De Geus, 1922, p. 40).

Naast deze vaststellingen besteedt De Geus nog aandacht aan vier andere zaken die vaak voorkomen bij voorzetsels. Deze zaken zijn:

- Het herhalen van voorzetsels, zoals in 'Van leder maakt men schoenen van' (De Geus, 1922, p. 38). Dit soort herhalingen mogen volgens De Geus niet.
- Een lijstje met werkwoorden met vaste voorzetsels zoals: 'zweren bij' (De Geus, 1922, p. 39)
- Een lijstje met bijvoeglijk naamwoorden met vaste voorzetsels zoals: 'afkeerig zijn van' (De Geus, 1922, p. 39)
- Een lijstje van uitdrukkingen die altijd gevolgd worden door een voorzetsel zoals: 'in spijt van' (De Geus, 1922, p. 39)

Wildschut (1936) bespreekt net als De Geus niet wat een voorzetsel is. Hij legt in zijn boek de aandacht slechts op één punt. Dit zijn voorzetsels in combinatie met vaste uitdrukkingen, zoals 'zich wenden tot iemand' (Wildschut, 1936, p. 24). Hij beschrijft wat de gevolgen kunnen zijn wanneer iemand dit niet goed doet. Volgen hem 'maakt een verkeerd voorzetsel de zin zelfs *onlogisch*, b.v. *De kranten stonden vol met luchtaanvallen.*' (Wildschut, 1936, p.24). Tenslotte geeft Wildschut ook nog een oefening die te maken heeft met dit soort uitdrukkingen. Hij gaat niet in op andere aspecten van het gebruik van voorzetsels.

4.4.6 Exclusief in *Indische fouten* of *Onze stijlfouten*

In *Indische fouten* komen een aantal onderwerpen voor die niet voorkomen in *Onze stijlfouten*. Wat hierbij als eerste opvalt, is dat De Geus (1922) aandacht besteedt aan uitspraak. Hij wijdt hier een volledig hoofdstuk aan. Hierbij besteedt hij aandacht aan klanken die lastig uit te spreken zijn en beslist niet verward mogen worden. In dit hoofdstuk maakt hij expliciet dat hij zich toespitst op zijn Indisch publiek. Hij haalt namelijk een aantal keer aan dat iets specifiek door Indiërs wordt gedaan en dat dit niet de bedoeling is. Zo zegt hij bijvoorbeeld: 'De d wordt (op Java) vaak uitgesproken als de Javaansche d (dh) [...] De d komt in het Hollandsch niet voor.' (De Geus, 1922, p. 6)

Binnen de categorie syntaxis en morfologie valt op dat De Geus veel meer aandacht geeft aan de verschillende werkwoordtijden dan dat Wildschut (1936) doet. Net als in het hoofdstuk over zinsbouw lijkt De Geus (1922) in zijn hoofdstuk over werkwoorden een gedegen basis te willen leggen voor het juist gebruik van werkwoorden. Daardoor worden dus ook zaken uitgelegd die in Wildschut (1936) niet aan bod komen zoals onvoltooid verleden tijd en de lijdende vorm.

Een aantal van de fouten die De Geus (1922) bespreekt, gaan in op onderwerpen waar veel uitzonderingen voor gelden, zoals het gebruik van ooit, het gebruik van er, het kiezen van een juist lidwoord, juist verwijzen, bijvoeglijke naamwoorden bij onzijdige zelfstandig naamwoorden. Het is voor tweedetaalleerders moeilijk om dit soort uitzonderingen te leren. Hierdoor maken ze op deze gebieden vaak fouten die voortkomen uit overgeneralisatie (Vermeer, 2015, p. 29).

De Geus ziet ook in dat zijn doelgroep (waarschijnlijk bijna volledig) bestaat uit tweedetaalleerders. Hij stelt dat het Nederlands van sprekers die een andere moedertaal hebben vaak vol zit met invloeden uit een Indische taal. Hij zegt dat hij in zijn boek wil proberen deze afwijkingen van het Nederlands-Nederlands wil terugdringen. Hierover zegt hij:

‘Soms zijn die afwijkingen of fouten tot bepaalde rubrieken te brengen en worden volgens bepaalde „regels” gemaakt, soms echter — en dat komt het meest voor — vertoonen zij zich zoo grillig, dat men er geen touw aan vast kan maken. Dat deze laatste fouten zoo goed als „onverbeterlijk” zijn, is te begrijpen.’ (De Geus, 1922, 17)

Hieraan verbonden is er ook nog een groep onderwerpen die volgens De Geus typisch Indisch zijn. Dit zijn de onderwerpen: woorden volledig uitspreken, het vormen van nieuwe werkwoorden, het verschil tussen broer en broertje, letterlijk vertalen en klanknabootsing. Bij al deze onderwerpen wordt expliciet gemaakt dat de foute of ongewenste gewoonte erg Indisch is. Zoals bijvoorbeeld hier bij het onderwerp over het woord broer: 'Het onderscheid, dat men in Indië maakt tusschen zuster (ouder-) en zusje (jonger dan de spreker) kent het Hollandsche taaleigen niet' (De Geus, 1922, p. 53).

Er is ook een groot aantal onderwerpen dat niet voorkomt in *Indische fouten*, maar wel in *Onze stijlfouten*. De tante Betje constructie, barbarismen, pleonasme en tautologie komen in het werk van Wildschut (1936) bijvoorbeeld wel voor. Daarnaast komen er in Wildschut ook heel veel onderwerpen voor die ingaan op één zeer specifiek punt. De Geus doet dit ook, maar in mindere mate, zoals ook terug te zien is in tabel 1. Ook besteedt Wildschut aandacht aan het onderwerp interpunctie, De Geus doet dit niet.

Los van de specifieke onderwerpen viel ook een meer algemeen verschijnsel in De Geus (1922) op. Hij beschrijft sommige fouten namelijk in eerste instantie zonder te oordelen. Zo schrijft hij hier over een fout:

Het Nederlandsch, zooals het in Indië gesproken wordt, wijkt in vele opzichten af van de taal, zooals die in het Moederland gehoord wordt Bij sommigen zijn die afwijkingen gering en nauwelijks op te merken, bij anderen, vooral bij hen, die het Hollandsch als „vreemde” taal aangeleerd hebben, doet de een of andere Indonesische taal haar invloed sterk gevoelen. Daardoor heeft onze taal in Indië een eigenaardige kleur gekregen en spreekt men wel eens van Koloniaal of Indo-Hollandsch. (p. 16).

De verschijnselen die beschreven worden, worden uiteindelijk wel als fout bestempeld. Dat is ook nu het geval: ‘Soms zijn die afwijkingen of fouten tot bepaalde rubrieken te brengen en worden volgens bepaalde „regels” gemaakt, soms echter -en dat komt het meest voor- vertoonen zij zich zoo grillig, dat men er geen touw aan vast kan maken.’ (p. 16)

De beschreven fouten worden ook altijd verbeterd. Soms wordt binnen deze verbetering expliciet genoemd dat de juiste vorm gebruikt moet worden omdat de spreker anders onbeschaafd klinkt, zoals bijvoorbeeld hier: 'Het een zoowel als het ander maakt een zeer onbeschaafden indruk. Zeg dus nooit: *Ik ben in de stad geweest.*' (p. 7)

Tenslotte viel tijdens het lezen van *Indische fouten* het onderdeel *letterlijke vertalingen* op. Hier worden woorden genoemd die Indiërs letterlijk uit het Maleis vertalen terwijl er een ander Nederlands woord voor is. Een voorbeeld hiervan is *voetog* voor *enkel*. Wat opviel was dat hier ook staat dat *schoenlepel* gebruikt werd in plaats van *schoenhoorn* (De Geus, 1922, p. 52). Ook Prick van Wely zegt in zijn boek *Neerlands taal in 't verre Oosten* (1906) 'dat de meeste Indiërs het woord "schoenhoorn" niet gebruiken, maar wel "schoenlepel"' (Prick van Wely, 1906, p. 44). Tegenwoordig is schoenlepel echter gangbaarder en wordt schoenhoorn weinig gebruikt, zo blijkt uit het *Van Dale*

groot woordenboek van de Nederlandse taal, waar *schoenhoorn* voorzien is van de afkorting w.g. (= weinig gebruikt) (Den Boon & Geeraerts, 2005, p. 3113).

5 Discussie

5.1 Doel en doelgroep

Wat zijn het doel en de doelgroep van Wildschut en De Geus? En belangrijker, wat zegt dit over *Indische fouten* (De Geus, 1922) als werk voor Nederlands-Indië? Wat betreft de doelgroep lijken de twee boeken behoorlijk op elkaar. Ze zijn allebei hoofdzakelijk bedoeld voor scholieren in het middelbaar en voortgezet onderwijs. Het belangrijkste verschil tussen beide doelgroepen is dat De Geus ook expliciet de Osvia als onderdeel van de doelgroep benoemt. Dit is opvallend en interessant omdat de Osvia een schooltype is dat enkel bestond in Nederlands-Indië. Dit geeft dus aan dat De Geus bij het samenstellen van zijn doelgroep speciaal gelet heeft op het onderwijs wat in Nederlands-Indië bestond. Dit draagt bij aan de gedachte dat *Indische fouten* daadwerkelijk specifiek is voor Nederlands-Indië.

Daarnaast geeft De Geus ook aan dat zijn boek bruikbaar is voor volwassenen die geen onderwijs meer volgen. Helaas zegt Wildschut in zijn boek weinig over de doelgroep. Of hij zijn boek ook geschikt acht voor volwassenen is niet duidelijk. Dat De Geus echter volwassenen noemt als een doelgroep, draagt voor mij wel bij aan de status als boek dat specifiek gericht is op Nederlands-Indië. Het gaat hier namelijk om een grote groep tweedetaalleerders en het is te verwachten dat deze hun taal ook op latere leeftijd nog willen verbeteren. Voor volwassenen met Nederlands als moedertaal lijkt mij dit minder voor de hand liggend.

Er zijn echter ook veel overeenkomsten tussen de werken op het gebied van het doel. Zowel De Geus als Wildschut willen het Nederlands van leerlingen graag verbeteren. Ze hebben allebei in de praktijk gezien dat dit voor het verschijnen van hun boeken vaak moeizaam ging en willen dit proces met hun boeken eenvoudiger maken. Wat betreft het doel zijn er dus geen verschillen die wijzen op de specificiteit van *Indische fouten*. Het doel in combinatie met de manier waarop over verschillende taalvariëteiten wordt gesproken, zou er op kunnen wijzen dat De Geus met zijn werk aansluit op de ethische politiek (Van Goor, 1987; Houben, 1996), meer hierover in de volgende paragraaf.

Wat tenslotte nog opvalt is de manier waarop De Geus bepaald heeft wat hij in zijn boek ging opnemen. De Geus schrijft namelijk dat hij de fouten in de praktijk heeft geobserveerd. Zijn boek is dus gebaseerd op de natuurlijke taal van Nederlands-Indië. Wildschut heeft het in zijn voorbericht en inleiding over het verbeteren van opstellen. Hij maakt echter nooit duidelijk of hij zich bij het schrijven van zijn boek ook echt gebaseerd heeft op deze opstellen. Ook wordt niet duidelijk of hij zich op iets anders gebaseerd heeft.

Dit verschil kan van invloed zijn op de uiteindelijke inhoud van de beide werken, in het bijzonder dat van De Geus. Aangezien Wildschut geen uitspraken doet over waar hij zich op heeft gebaseerd, kan er bij hem niet direct vanuit gegaan worden dat in zijn boek ook fouten worden behandeld die gemaakt werden door de Nederlandse leerlingen. Door de uitspraak van De Geus kan wel met meer zekerheid gezegd worden dat de fouten die in zijn boek staan ook echt gemaakt werden. In 5.4 wordt verder ingegaan of en hoe dit terug te zien is in de inhoud van *Indische fouten*.

5.2 Verschillende taalvariëteiten

Op het gebied van taalvariëteiten zijn de verschillen tussen Wildschut en De Geus duidelijk. Wildschut laat zich namelijk niet uit over verschillende taalvariëteiten, terwijl De Geus dit wel doet. De Geus maakt een duidelijk onderscheid tussen Nederlands en Indisch-Nederlands. Wildschut oordeelt wel over taalgebruik, maar heeft het hierbij alleen over goed en fout. Dat De Geus Nederlands tegenover Indisch-Nederlands stelt, draagt bij aan het beeld dat *Indische fouten* een werk is dat specifiek draait om Nederlands-Indië.

De tegenstelling die De Geus gebruikt en het idee wat daarachter lijkt te zitten is misschien te verklaren door de *ethische politiek* (Van Goor, 1987; Houben, 1996) die eind twintigste eeuw opkwam. Dit is een beleid dat vanaf de twintigste eeuw in Nederlands-Indië gevoerd werd wat onder andere gericht is op het idee dat Nederland iets moet terug doen voor Nederlands-Indië (zie ook paragraaf 2.1). Ik denk dat De Geus met zijn werk misschien wel aansluit bij deze visie. Zijn doel is het Nederlands van

de Indische jeugd verbeteren en hij wil dit Nederlands omvormen van Indisch- Nederlands naar Nederlands-Nederlands. Als je dit plaatst in het licht van de ethische politiek kan het goed zijn dat De Geus hiermee iets heeft willen terugdoen voor de Indische bevolking. De Geus schenkt met zijn boek als het ware het goede Nederlands aan de bewoners van Nederlands-Indië, wat hen meer kansen geeft in het moederland. Wanneer je de taal goed spreekt, word je serieuzer genomen en is het makkelijker deel te nemen aan onderwijs.

5.3 Voorbeelden

In de vergelijking tussen de voorbeeldzinnen is te zien dat in het boek van De Geus veel meer plaatsnamen, eigennamen en zelfstandig naamwoorden met een oriëntatie op Nederland of Nederlands-Indië gebruikt dan Wildschut. Hierdoor kan een groot aantal van de zinnen uit De Geus worden aangemerkt als Indisch (dan wel Nederlands). Het lijkt erop dat er hier sprake is van een verschil in stijl tussen de twee boeken. De Geus wil zijn voorbeeldzinnen graag zo aansprekend of herkenbaar mogelijk maken, terwijl Wildschut ze meer neutraal houdt. Dit heeft mogelijk te maken met hoe De Geus zijn voorbeelden heeft verzameld. Voor een (onduidelijk) gedeelte van zijn voorbeelden geldt namelijk dat hij ze ontleend heeft aan uitspraken die hij Indiërs heeft horen doen. Dat zij het tijdens het praten hebben over hun eigen belevingswereld, ligt voor de hand. Dat hij zich geeft gebaseerd op voorbeelden die hij geeft gehoord maakt hij onder andere duidelijk op pagina 25 waar hij zegt: ‘Toen iemand te Semarang eens een heer ontmoette, wiens broer hij vroeger gekend had, drukte hij zich als volgt uit: ...’. Wildschut heeft zijn inspiratie echter gehaald uit geschreven taal, zo schrijft hij op pagina 17: ‘Zo las ik ergens:...’. Dit kan een mogelijke verklaring zijn voor dit verschil in stijl.

Natuurlijk valt ook het grote aantal Indische woorden dat De Geus gebruikt op. De Geus lijkt echt een poging gedaan te hebben de taal herkenbaar te maken voor zijn lezer. Daarnaast zorgt dit er ook voor dat het boek voor een Nederlandse lezer minder herkenbaar en op sommige punten zelfs minder bruikbaar wordt. Ervan uitgaande dat de Nederlandse lezer de Indische voorbeelden niet begrijpt, kan hij deze ook minder goed inzetten om de uitleg beter te begrijpen. Neem nu de zin ‘Loh, ik probeer!’ (De Geus, 1922, p.30). De kans is groot dat een Nederlander die niet in Indië woont deze zin door de ‘vreemde’ uitroep niet begrijpt. Een lezer uit Nederlands-Indië kan dit wel. Opvallend is ook de categorie eigennamen. Als enige van de vier categorieën heeft De Geus hier meer Nederlandse namen dan Indische namen gebruikt. Een mogelijke verklaring hiervoor is het soort kinderen dat rond 1900 onderwijs kreeg in Nederlands-Indië. Groeneboer (1996) schrijft dat het onderwijs in Nederlands-Indië voor een groot deel werd gevolgd door (half-) Europese kinderen. Het is mogelijk dat deze kinderen daardoor vaker een Hollandse naam, zoals Jan, hadden en dit soort namen daardoor vaker voorkomen.

Tijdens het taggen werd mij duidelijk dat er maar weinig zelfstandig naamwoorden met een Nederlandse oriëntatie voorkomen in de door mij getagde voorbeeldzinnen. Uiteindelijk zijn alleen de woorden *schaatsen* en *de vierdaagse* als dusdanig aangemerkt. Het leven in Nederland en Nederlands-Indië kwam natuurlijk voor een groot deel overeen, wat dit kan verklaren. Ik ben mij er ook van bewust dat dit misschien wel veroorzaakt wordt door een bepaalde bias. Allereerst is het als Nederlander moeilijk in te schatten welke woorden voor Nederlandstalige van buiten Nederland misschien onbekend zijn en dus Nederlands georiënteerd. Daarnaast speelt ook het historische perspectief (moeten inschatten wat iemand ongeveer 100 jaar geleden wist) hierbij een rol die het taggen soms lastig maakt.

5.4 Behandelde stof

Het beeld van beide boeken dat naar voren komt in paragraaf 4.4 is heel divers. De twee boeken vertonen duidelijk overeenkomsten, maar er zijn ook veel verschillen. Op het gebied van de stof betekent dit vooral dat er voor een deel wel dezelfde inhoud in voorkomt, maar dat deze niet per se op dezelfde manier is geformuleerd. Over het algemeen lijkt De Geus in *Indische fouten* (1922) meer ruimte te nemen voor zijn uitleg. Dit is te zien in de paragrafen over de onvoltooid verleden tijd, zinsbouw en het gebruik van voorzetsels. Bij al deze onderdelen neemt De Geus letterlijk meer ruimte, zijn uitleg is telkens langer dan die van Wildschut, hierdoor geeft De Geus ook meer informatie dan Wildschut. Zo formuleert De Geus drie situaties waarin de onvoltooid verledentijd gebruikt wordt en Wildschut maar een.

De Geus lijkt ook vaker dingen uitleggen dan Wildschut. Die laatste noemt enkel een fout die hij verbeterd. De Geus doet dit ook, maar geeft ook uitleg, bijvoorbeeld over zinsbouw: ‘Dikwijls wordt

van de regelmatige woordschikking afgeweken. Dit geschiedt, wanneer men op een bepaald zinsdeel de aandacht wil vestigen. Daartoe plaatst men het aan het hoofd van den zin' (De Geus, 1922, p. 18). Hierin lijkt een verschil in stijl of strategie tussen de twee schrijvers te zitten. Bij De Geus lijkt basiskennis op veel punten het doel te zijn, terwijl uit Wildschut is op te maken dat hij al uitgaat van deze basiskennis. Dat De Geus basiskennis lijkt aannemelijk wanneer je zijn doelgroep in gedachte houdt. Wanneer de doelgroep uit tweedetaalleerders bestaat is de kans groter dat deze basiskennis nog niet (voldoende) aanwezig is.

Uit de behandelde onderwerpen wordt een ding echter niet direct duidelijk, want wat is nu eigenlijk het startniveau van gebruikers van het boek van De Geus? Het lijken mensen te zijn die bijvoorbeeld wel weten hoe ze de onvoltooid verleden tijd moeten schrijven, maar niet weten wat de standaard woordvolgorde van een vraagzin is. Het zijn ook mensen die wel weten wat bijwoordelijk voornaamwoorden zijn en hoe ze gebruikt worden, maar niet dat deze af en toe ook vervangen worden. Persoonlijk vind ik dit wat verwarrend, omdat ik nu lastig kan benoemen wat het niveau van de gebruikers van *Indische fouten* was. De specifieke keuze van onderwerpen toont wel aan dat De Geus bij het samenstellen van zijn werk erg goed gekeken heeft naar de behoeftes van zijn doelgroep en dus heel bewust gekozen heeft bepaalde dingen wel of niet te behandelen. Aangezien deze doelgroep volgens De Geus bestaat uit scholieren uit Nederlands-Indië versterkt dit het beeld van *Indische fouten* als werk voor Nederlands-Indië.

Daarnaast hebben de onderwerpen die alleen hij aanhaalt soms een verband met NT2-onderwijs op het gebied van overgeneralisatie (Vermeer, 2015, p. 29) (zie 4.4.6) en in sommige gevallen benoemt hij letterlijk dat het een probleem is in Nederlands-Indië.: 'De Inlandsche talen beschikken over een betrekkelijk gering aantal voorzetsels. [...] Dat is de oorzaak, dat men in het Indisch Nederlandsch vaak [...] een verkeerd voorzetsel bezigt.' (De Geus, 1922, p. 37). Een verschil op het gebied van de inhoud geeft direct ook een verschil in insteek van De Geus en Wildschut. De Geus geeft namelijk veel aandacht aan uitspraak. Wildschut doet dit niet, maar besteed wel aandacht aan interpunctie. Dit pas bij de manier waarop De Geus (een deel van) zijn voorbeelden heeft verzameld. Hij heeft zich hierbij gebaseerd op dingen die hij hoorde in Indië. Zo Schrijft hij: 'De zin, dien men dagelijks op alle speelplaatsen van alle scholen kan hooren: ...' (De Geus, 1922, p. 32). Een hoofdstuk over uitspraak sluit mooi aan bij deze gesproken input. Wildschut zegt niets over hoe hij zijn data heeft verzameld, maar richt zich op opstellen, waarbij een hoofdstuk over interpunctie goed aansluit.

Als laatste viel dus ook het onderdeel over letterlijk vertalen op. Een van de foute Indische vormen die hier genoemd werd (*schoenlepel*) is inmiddels een prima Nederlands woord. Hoewel dit niet direct aansluit bij het doel van mijn scriptie viel het me toch op. Het kan een teken zijn dat het Indisch-Nederlands invloed heeft gehad op het Nederlands-Nederlands, zoals bijvoorbeeld Van der Sijs (2013) eerder ook al aangaf. Daarnaast kan dit ook meer inzicht geven in het ontstaan van woorden en hoe woorden van de ene groep door een andere groep worden overgenomen.

6 Conclusie

Het doel van dit onderzoek was antwoord vinden op de vraag: *In hoeverre is het boek Indische fouten van A. De Geus (1922) specifiek bedoeld voor Nederlands-Indië?* Het antwoord op deze vraag geeft een eerste inzicht in taaladvies in het voormalig Nederlands-Indië en de algemene taalsituatie in het voormalig Nederlands-Indië. Om deze vraag te beantwoorden is het boek *Indische fouten* (De Geus, 1922) vergeleken met *Onze stijlfouten* (Wildschut, 1936).

Naar aanleiding van de vier hiervoor behandelde deelvragen kan worden geconcludeerd dat het boek *Indische fouten* in grote mate specifiek is voor Nederlands-Indië. Het onderscheidt zich op een aantal cruciale punten van *Onze stijlfouten*. In de eerste plaats is de doelgroep van *Indische fouten* zeer specifiek een doelgroep in Nederlands-Indië. Daarnaast valt ook het verschil op wanneer het gaat om taalvariëteiten. De Geus zet in zijn boek Indisch-Nederlands heel duidelijk tegenover het 'betere' Nederlands-Nederlands. Dit en het doel van De Geus hebben een duidelijk verband met de *ethische politiek* die rond het uitgeven van *Indische fouten* werd uitgevoerd in Nederlands-Indië. Deze zaken wijzen erop dat De Geus daadwerkelijk van plan is geweest een boek te schrijven dat speciaal bedoeld was voor Nederlands-Indië.

Ook op het gebied van de gebruikte voorbeelden en de inhoud is *Indische fouten* typisch voor Nederlands-Indië. De gebruikte voorbeelden bevatten veel verwijzingen naar de maatschappij van

Nederlands-Indië. Zo wordt er bijvoorbeeld vaak verwezen naar de resident of werken voor de resident. Deze verwijzingen komen in *Onze stijlfouten* niet of nauwelijks voor. Daarnaast is ook gebleken dat ten minste een gedeelte van de voorbeelden van De Geus ontleed zijn aan gesproken taal die door hem is geobserveerd, en dus authentiek is voor Nederlands-Indië. Hij zegt bijvoorbeeld dat zaken te horen zijn op het schoolplein.

Op het gebied van de inhoud vertoont *Indische fouten* zowel veel verschillen als ook overeenkomsten met *Onze stijlfouten*. De verschillen vallen echter meer op en wijzen op de specificiteit van *Indische fouten*. De uitleg van onderwerpen is in De Geus bijvoorbeeld meer gericht op het leggen van een gedegen basis. Daarnaast bevat het boek ook onderwerpen die door de auteur gezien worden als typisch Indisch, zoals het gebruik van het woord broertje voor een volwassen jongere broer. *Onze stijlfouten* behandelt veel van deze onderwerpen niet en gaat uit van een al aanwezige basiskennis.

Al deze zaken brengen mij uiteindelijk tot de conclusie dat *Indische fouten* specifiek is voor Nederlands-Indië. Deze resultaten bieden mogelijkheden om dit onderzoek voort te zetten en in bredere zin onderzoek te doen naar schoolboeken voor Nederlands- Indië. Waren die er, en vertonen zij overeenkomsten met *Indische fouten*? Als *Indische fouten* beschouwd kan worden als een methode voor Nederlands als tweede taal, kan het werk ook in dit licht nog nader onderzocht worden. Verder kan aan de hand van dit werk, en andere taaladviesgidsen voor Nederlands-Indië onderzoek worden gedaan de relatie tussen taaladvies en taalgebruik. Is het bijvoorbeeld mogelijk dat taaladvies in Nederlands-Indië meer effect had dan in Nederland, bijvoorbeeld vanwege de status als tweede taal?

Tijdens het onderzoek zijn mij twee zaken opgevallen die wat verder van het oorspronkelijke onderzoek afstaan. Allereerst geeft Wildschut in zijn werk nergens aan waarop hij zich tijdens het schrijven heeft gebaseerd en waar hij de fouten heeft gesignaleerd. In dit kader kan men zich afvragen of de taalfouten die in zijn boek aanbod komen wel echt gemaakt werden door zijn doelgroep en of het werk dus wel geschikt was voor deze doelgroep. Een onderzoek hiernaar staat los van dit onderzoek, maar kan wel meer inzicht geven in de historie van taaladvies en het nut ervan. Tenslotte wijzen wat kleine punten (zoals het voorbeeld over *schoenlepel* uit 4.4.6) uit *Indische fouten* erop dat het Indisch-Nederlands mogelijk van invloed is geweest op het huidige Nederlands. Hiernaar dient echter ook nog meer onderzoek gedaan te worden.

Literatuurlijst

- Albakry, M. (2007). Usage Prescriptive Rules in Newspaper Language. *Southern Journal of Linguistics*, 31(2), 28-56.
- De Geus, A. De. (1922). *Indische fouten*. Weltevreden, Nederlands-Indië: Boekhandel Visser & Co.
- De Rooy, P. (2018). *Een geschiedenis van het onderwijs in Nederland*. [EPub] Amsterdam, Nederland: Wereldbibliotheek.
- De Vries, J. (2005). Indisch-Nederlands. In N. Van der Sijs (Red.), *Wereld Nederlands* (pp. 59-77). Den Haag, Nederland: Sdu.
- Den Boon, C., & Geeraerts, D. (Eds.). (2005). *Van Dale Groot woordenboek van de Nederlandse taal, deel 3* (14e ed.). Utrecht, Nederland: Van Dale Lexicografie.
- Eersel, H. (1997). De Surinaamse taalpolitiek: een historisch overzicht. In K. Groeneboer (Red.), *Koloniale taalpolitiek in Oost en West Nederlands-Indië, Suriname, Nederlandse Antillen, Aruba* (pp. 207-223). Amsterdam, Nederland: Amsterdam University Press.
- Gaastra, F. (2009). *Geschiedenis van de VOC* (Herz. 10^e ed.). Zutphen, Nederland: Walburg pers.
- Groeneboer, K. (1997). Nederlands-Indië en het Nederlands. In K. Groeneboer (Red.), *Koloniale taalpolitiek in Oost en West Nederlands-Indië, Suriname, Nederlandse Antillen, Aruba* (pp. 55-83). Amsterdam, Nederland: Amsterdam University Press.
- Houben, V. (1996). *Van kolonie tot eenheidsstaat*. Leiden, Nederland: Vakgroep Talen en Culturen van Zuidoost-Azië en Oceanië.
- Hulshof, H., Kwakernaak, E., & Wilhelm, W. (2015). *Geschiedenis van het talenonderwijs in Nederland*. Groningen, Nederland: Uitgeverij Passage.
- Kirkpatrick, A., & Liddicoat, A. (2017). Language education policy and practice in East and Southeast Asia. *Language teaching*, 50(2), 155-188.
- Poplack, S., & Dion, N. (2009). Prescription vs. praxis: The evolution of future temporal reference in France. *Language*, 83(3), 557-587.
- Prick van Wely, F. (1906). *Neerlands taal in 't verre Oosten*. Semarang-Soerabaia, Nederlands-Indië: G.C.T. van Dorp & Co..
- Redactie troonredes.nl. (1901, 17 september). Troonrede van 17 september 1901. Geraadpleegd op 20 mei 2018, van <http://www.troonredes.nl/troonrede-van-17-september-1901/>
- Ricklefs, M. C. (2008). *A history of modern Indonesia since c. 1200* (4e ed.). Hampshire/New York: Palgrave Macmillan.
- Van der Meulen, M. (z.d.). Language should be pure and grammatical: Values in prescriptivism in the Netherlands 1917-2016. In D. Chapman, & J. Rawlins (Eds.), *Values and Multiplicity: Identity and Fluidity in Prescriptivism and Descriptivism* (pp. 0-4). Bristol, Engeland: Multilingual Matters.
- Van der Sijs, N. (2005). Bij wijze van besluit. In N. Van der Sijs (Red.), *Wereld Nederlands* (pp. 185-195). Den Haag, Nederland: Sdu.
- Van der Sijs, N. (2010). PASAR (INDISCHE MARKT). Geraadpleegd op 19 mei 2018, van <http://www.etymologiebank.nl/trefwoord/pasar>

- Van der Sijs, N. (2013). Sluitdagen en afpakschuur: de Indisch-Nederlandse woordenschat. In H. Brand, B. Groen, E. Hoekstra, & C. Van der Meer (Reds.), *De tienduizend dingen* (pp. 389-402). Ljouwert, Nederland: Fryske Akademy.
- Van Goor, J. (1987). *Indië/Indonesië van kolonie tot natie*. Utrecht, Nederland: HES uitgevers.
- Vermeer, A. (2015). De context van tweedetaalverwerving en tweedetaalleren. In B. Bossers, F. Kuiken, & A. Vermeer (Reds.), *Handboek Nederlands als tweede taal in het volwassenenonderwijs* (2e ed., pp. 17-48). Bussum, Nederland: Coutinho.
- Wildschut, A. (1936). *Onze stijlfouten*. Groningen/Batavia Nederland/Nederlands-Indië: Wolters